

HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

**Het terra incognita
van Joost Prinsen**

**Mobiele
gekte**

**Klokkenluiders:
tussen trouw en geweten**

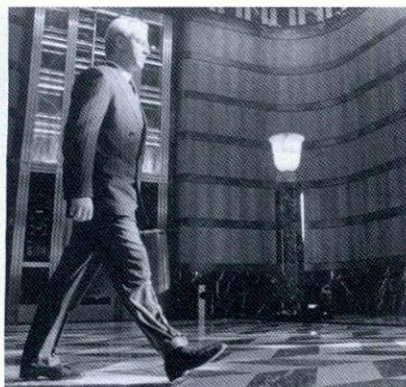
DE FOTO

Nacht (3)

Margi Geerlinks

in dit nummer

Klokkenluiders

Sommige werknemers trekken publiekelijk aan de bel over de wanpraktijken van hun organisatie. Hoe anticiperen bedrijven op zulke 'klokkenluiders'? Achtergrond.

PAGINA **4**

Communicatiegekte

Een 'mobiele' is makkelijk, maar er zitten rare kantjes aan de communicatiegekte. Impressie.

PAGINA **8**

'Die vrouwen horen niet op straat'

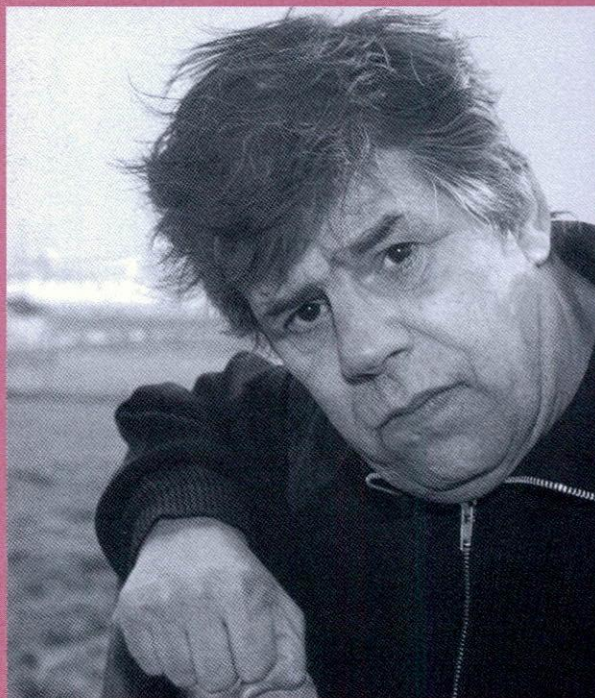
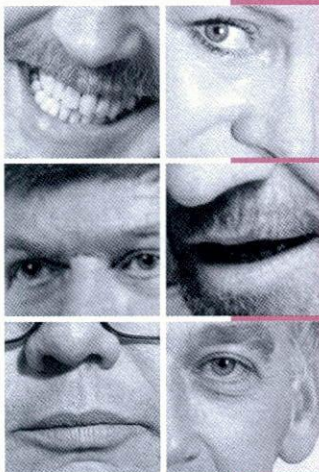
'De Vreemdelingendienst werkt vrouwenhandel in de hand', vindt Gabbi Wierenga. Zij vangt uitgeprocedeerde vrouwen op. Reportage.

PAGINA **16**

Archipel der humanisten

Waar houden professionele humanisten zich mee bezig? De directeurs van enkele grotere humanistische organisaties over de toekomst van hun toke.

PAGINA **21**

Het terra incognita van Joost Prinsen

Toneelspelen is voor hem een onophoudelijke ontdekkingsreis naar zichzelf. Maar die passie heeft hem ook tot een workaholic gemaakt. Wat beweegt acteur Joost Prinsen? 'IJdelheid en het najagen van wind, jongeman.' Een interview.

PAGINA **10**

en verder

Margi Geerlinks	2
Denken & Doen	26
Serie: haat (3)	28
Nieuws	31
Colofon/Cryptogram	34

Dilemma's

STILLS UIT DE FILM 'THE INSIDER' / TOUCHSTONE PICTURES

Russell Crowe speelt 'klokkenluider' Jeffrey Wigand in 'The Insider': op weg naar de baas

op de werkvloer

Sommige werknemers kunnen hun geweten niet verenigen met de wanpraktijken van hun organisatie en trekken publiekelijk aan de bel.

Dergelijke 'klokkenluiders' kunnen een bedrijf breken. Die willen dit voorkomen en zoeken hun heil in ethische codes.

Mark van Kollenburg

De Amerikaanse veertiger Jeffrey Wigand heeft een goede baan, een gelukkig gezin en een mooi huis. Maar bovenal een sterk geweten. Als onderzoeksdirecteur bij een tabaks-producent ontdekt hij dat het nicotine-gehalte van sigaretten wordt gemani-puleerd. Wanneer Wigand dit intern aan de kaak stelt, wordt hij ontslagen. Wigand komt in contact met Lowell Bergman, producer van het veelbekeken CBS-programma *60 Minutes*. Bergman ruikt een publiek schandaal. Hoewel Wigand en zijn gezin worden bedreigd, wil hij uiteindelijk voor de camera. Maar de arm van de tabaksin-dustrie reikt ver. Onder druk van aan-deelhouders knippen de CBS-bazen Wigands getuigenis uit de montage. Producer Bergman gaat met het CBS-verhaal naar de *New York Times*. Kort daarop zendt CBS het oorspronkelijke interview alsnog uit.

Deze ware gebeurtenissen uit 1994 zijn de aanleiding voor de meeslepende film *The Insider*, die vanaf 6 april in de bioscoop is te zien. Zowel Wigand als Bergman (Al Pacino) ontpopten zich als zogenaemde 'klokkenluiders' en brachten een groot volksgezondheids-en nieuwsschandaal aan het licht. Toen de opnames van *The Insider* begonnen, kende niemand de Brusselse ambtenaar Paul van Buitenen. In december 1998 onthulde de Neder-lander in zijn brief aan het Europees Parlement enkele fraudezaken binnen de Europese Commissie. Sindsdien is Van Buitenen in Europa de verper-soonlijking van een klokkenluider. "Veel klokkenluiders blijven anoniem en hun verhaal blijft dus onbekend", zegt Raoul Wirtz, als universitair docent Bedrijfsethiek verbonden aan het European Institute for Business Ethics (EIBE) op Nijenrode. "Ze heb-ben vaak zoveel schade geleden dat ze geen zin meer hebben om achteraf nog hun hele verhaal te doen." Klassieke klokkenluiders hebben hun belevenis-sen wel opgeschreven. Wirtz noemt Van Buitenen en de Amerikaanse inge-nieur Roger Boisjoly, die in 1986 pro-ductiefouten bij de ramp met het ruimteveer *Challenger* aan de kaak

stelde. "Maar hij was eigenlijk een interne *whistleblower*, omdat hij het aan de top meldde en de pers in eerste instantie erbuiten liet."

Alarm

Aan de kwalificatie 'klokkenluider' zijn volgens Wirtz vijf voorwaarden verbonden. Er moet sprake zijn van ernstige maatschappelijk schade; er moeten duidelijke bewijzen zijn; alle andere pogingen om gehoord te wor-den moeten vergeefs zijn geweest; de maatschappelijke schade moet vele malen groter zijn dan de schade voor het bedrijf of organisatie; de klokken-luider moet niet primair uit eigenbe-lang naar buiten treden. Wigand en Van Buitenen voldoen aan deze crite-ria. Jeffrey Wigand werd door de tabakslobby door het slijk gehaald om zijn ongeloofwaardigheid aan te tonen. Van Buitenen is aanvankelijk zwartgemaakt, geschorst en in salaris gehalveerd. Ook voordat ze alarm sloegen, stonden beiden onder grote psychische druk.

In de Verenigde Staten en Groot-Brittannie kunnen klokkenluiders in overheidsdienst zich beroepen op wet-ten die hen beschermen. "Die wetten zeggen dat een klokkenluider van straf moet worden gevrijwaard, maar wat is straf?", relativeert Wirtz. "Je voor-komt niet dat iemand op een zijspoor belandt en promotie kan vergeten." Zo wacht Van Buitenen al anderhalf jaar op volledige rehabilitatie. Sinds 1 april werkt hij voor de EC in Luxemburg; hij heeft beloofd zich koest te zullen houden.

Van Buitenen stuurde eerder al aan op een beschermende regeling naar Angelsaksisch model, maar het Europees Parlement stemde een motie met deze strekking een jaar geleden massaal weg. Ex-minister Peper van Binnenlandse Zaken heeft eveneens een jaar geleden een nota naar de Tweede Kamer gestuurd om de discussie over wettelijke bescherming van klokkenlui-ders op de agenda te krijgen. Meer is er nog niet gebeurd. Peper had het te druk met onder meer de verdediging van zijn eigen integriteit.

"Als je een klokkenluider serieus wilt beschermen, moet je vooral ook naar de cultuur van de organisatie gaan kijken", vindt Wirtz. "Klokkenluiden is natuurlijk een laatste redmiddel, de ultieme daad. Het wijst erop dat er iets grondig fout zit in de cultuur van een bedrijf. Sommige organisaties ver-wachten van medewerkers dat ze zelf meer initiatief nemen, terwijl tegelij-kertijd alles met regels is dichtgetim-merd. Zo heeft niemand zin om ver-antwoording af te leggen."

Lek

Bedrijven en overheidsorganisaties grijpen de laatste jaren vaker naar ethische bedrijfscodes of gedragscodes om de integriteit van de organisatie te verbeteren en zo 'klokkenluiden' overbodig te maken. Uit recent onderzoek van de Werkgeversvereni-ging VNO-NCW, het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing en KPMG Ethics & Integrity Consulting blijkt dat van de honderd grootste bedrijven in Nederland er inmiddels 38 een bedrijfscode hebben en zes momenteel een code ontwikkelen. In 1991 waren dat er nog 22. Driekwart

'Je hebt organisaties die van medewerkers verwachten dat ze zelf initiatief nemen, terwijl tegelijkertijd alles met regels is dichtgetimmerd'

van de bedrijven met een code willen hiermee de normen die voor hun werknemers gelden, verduidelijken, bevestigen of bespreekbaar maken. Bijna de helft geeft ook als reden dat ze aan de samenleving willen verant-woorden waarvoor ze als bedrijf staan. In een bedrijfscode kunnen het *mission statement* (waar staan we voor), de kernwaarden (wat verwacht-en wij van de medewerkers), normen (richtlijnen voor handelen) of regels (wat mag wel en wat mag niet) wor-den geformuleerd. Bedrijfscodes in

'Er knapte iets bij mij'

Maaïke is beleidsmedewerker bij een politieke partij. Zij merkte dat een Tweede Kamerlid voor wie zij veel werkte, geregeld zondigde tegen de democratie binnen de partij.

"Al na enkele weken merkte ik toevallig dat het Kamerlid zijn standpunt in een gevoelig dossier op onreglementaire wijze probeerde door te drukken. Ik schrok van die bikkelharte interne strijd om de standpuntbepaling. Uit loyaliteit aan de partij heb ik toen een ander fractielid ingelicht, op wie ik kon vertrouwen.

Toen ik me beter had ingewerkt, merkte ik dat die zaak in het begin geen incident was. Hij moet mijn achterdocht hebben gevoeld, want ineens zei hij dat hij mij niet meer vertrouwde. Dat was heel frustrerend, want het werk was erg leuk. Maar de conflicten stapelden zich op en mijn zelfvertrouwen nam af. Toen een beladen dossier weer actueel werd, kreeg zijn strijd megalomane vormen. Hij maakte vijanden en zag de zaken niet meer in proporties. Inhoudelijk had hij hele goede punten. Maar procedure en inhoud moeten voor mij allebei zuiver zijn. Ik voelde me meer en meer gemangeld tussen hem en de partij. Gelukkig kreeg ik steun van mijn werkomgeving. Mijn ambtelijk baas zei: 'Heb nou eens vertrouwen in jezelf'. Zij vond anderzijds ook dat ik te emotioneel en loslippig was. Ik heb inderdaad over dit Kamerlid geklaagd bij zijn collega's. Hij heeft daarvan gehoord. Ik heb die blunder toegegeven en mezelf ziek gemeld, voor het eerst van mijn leven. Ik moest beloven niets meer achter zijn rug om te doen. Maar wat moet je als de boel flink wordt vernacheld? Ik gaf mijzelf constant de schuld van alles. Nu denk ik: 'Wat ben ik onnodig somber geweest'.

De bom barstte toen ik een uitdagende opdracht kreeg en minder voor hem kon werken. Hij viel tegen me uit en weigerde helemaal met mij verder te werken. Er knapte iets bij mij. Ik had me twee jaar voor hem uit de naad gewerkt en nu functioneerde ik opeens niet goed, terwijl dit een opdracht was van hogerhand. Ik heb toen voor mijn ambtelijke baas alle incidenten opgeschreven waaruit blijkt dat hij zich niet houdt aan verkiezingsprogramma, regeerakkoord en de partijdemocratie. Ik heb gespeeld met het idee om ermee naar buiten te gaan als ik niet gesteund zou worden. Maar ik krijg volop steun.

Formeel kan de partij hem hoogstens uit de fractie zetten. Politiek zou het groot imagooverlies betekenen en ik begrijp dat de partij dat niet riskeert. Ik ga weg als ik een leukere baan vindt, anders blijf ik. Ik heb geleerd dat je je geweten en intuïtie nooit moet wantrouwen: je moet kritisch zijn tegenover jezelf, maar je moet zeker niet aan je gevoelens gaan twijfelen."

De naam Maaïke is op verzoek gefingeerd

Nederland zijn vaak een mengvorm van de eerste drie.

"Een code is vooral goed voor bewustwording en bespreekbaarheid", zegt Jaap ten Wolde, directeur Ethics & Integrity Consulting bij KPMG. "Voor bijvoorbeeld Internet moet je regels stellen als je vuiligheid buiten het bedrijf wilt houden. Maar vaak is een discussie over eventuele regels al voldoende om mensen bewust te maken van de onwenselijkheid van bepaalde zaken." Volgens Ten Wolde wordt integriteitsmanagement niet alleen een belangrijk instrument om bedrijfsrisico's te beheersen, maar ook om een cultuur te creëren waarin mensen graag willen werken. "Dit laatste wordt in tijden van krapte op de arbeidsmarkt van grote betekenis." Zijn afdeling, pas in 1996 opgezet, doet op verzoek onderzoek naar gemelde incidenten, 'meet' de bedrijfscultuur en geeft adviezen voor preventie en cultuurverbetering. Zes van de tien klanten zijn overheidsorganisaties. Momenteel ontwikkelt KPMG voor vijf bedrijven een extern meldpunt voor werknemers die klachten over ongewenst gedrag, fraude en dergelijke willen melden. "Om ongewenst gedrag te veranderen, gebruiken we middelen als enquêtes en rollenspelen, waarmee

Heb je genoeg ruggegraat om geen valse declaraties in te dienen?

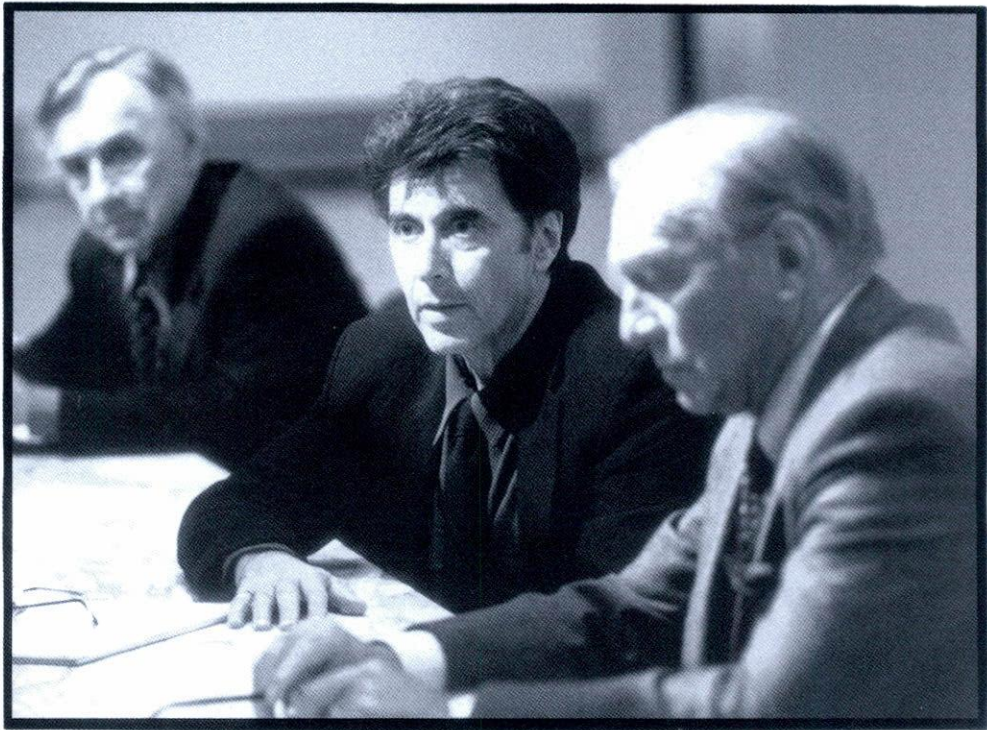
we de cultuur van de organisatie bespreekbaar maken. Die persoon waarover is geklaagd, krijgt dan langs een indirecte weg drie boodschappen: je gedrag hoort niet tot de norm, anderen ervaren het als onprettig, en het bedrijf ziet het gedrag."

Klassieke klokkenluiders komt Ten Wolde weinig tegen. "Kijk, een directie streeft een bepaalde kwaliteit na. Als die kwaliteit ergens in het bedrijf niet wordt gehaald, kun je dat aan de leiding melden. Als de leiding ervan weet, maar er niets mee wil doen, heb je je klacht wel duidelijk kenbaar gemaakt. Je kunt vervolgens naar de OR gaan. Die kunnen het op de agenda zetten. Je kunt eventueel ook nog een lid van de Raad van Commissarissen aanspreken. Dan ben je nog

steeds loyaal. Als al die wegen voor jou niet werken, zit je bij het verkeerde bedrijf en dan ga je weg.”

Matje

Werknemers krijgen tegenwoordig meer ruimte voor eigen initiatieven. Tegelijkertijd worden zij geacht een ambassadeursrol voor hun organisatie te vervullen. Deze nieuwe verantwoordelijkheden leiden volgens Wirtz vaker tot morele dilemma's bij werknemers. “De professionalisering van organisaties is structureel en brengt spanning met zich mee. Je moet de ethiek van je organisatie daarop aanpassen”, stelt Wirtz. Hoe? “Je kunt ethiek traditioneel opvatten, als de keuze tussen iets wat moreel fout, maar aantrekkelijk - bijvoorbeeld winstgevend - is, en iets wat goed is maar saai. De vraag is dan bijvoorbeeld: heb je genoeg ruggegraat om geen valse declaraties in te dienen? Wat je behoort te doen, is in principe duidelijk. Maar je kunt ethiek ook zien als een keuze tussen twee goeden. Neem de boekhouder van een middelgroot bedrijf. Een belangrijke medewerker vertrouwt hem toe voor zichzelf te willen beginnen en enkele andere werknemers te willen meenemen. De boekhouder zelf wordt ook gevraagd mee te gaan. Eigenlijk moet hij dit rapporteren aan de leiding, maar tegelijkertijd heeft hij een geheimhoudingsplicht tegenover die

werknemer. Hier gaat het niet over goed of fout, maar over ethische besluitvaardigheid. Bij zo'n moreel dilemma heb je geen houvast aan een ethische code, want beide keuzen zijn daarin verdedigbaar.”

Parallel aan zijn twee definities van ethiek ziet Wirtz momenteel twee ontwikkelingen binnen organisaties. “De keuze voor regelgeving, controle en sancties heeft nu de overhand. Als bekende managers, zoals Peper, negatief in de publiciteit komen omdat ze mogelijk iets fout hebben gedaan, zie je een corrigerende reactie in termen van regelgeving. Veel managers den-

Al Pacino als Lowell Bergman, de producer die tegen het beleid van zijn eigen televisiestation ingaat

ken nog in termen van beheersing. Maar ik zie ook steeds vaker bedrijven die streven naar verbetering van de professionele verantwoordelijkheid binnen een organisatie. Shell, dat sinds 1998 geregeld met een sociaal-ethisch jaarverslag komt, is bijvoorbeeld een bedrijf waarin serieus wordt gewerkt aan een verantwoordingscultuur.”

Zo'n verantwoordingscultuur, waarin mensen worden aangesproken op hun professionele verantwoordelijkheid en in staat worden gesteld goede ethische beslissingen te nemen, is de beste remedie tegen klokkenluiders, is Wirtz' overtuiging. “Je moet mensen stimuleren om hun eigen gedrag aan de orde te stellen en daarvoor de redenen te geven. Gesprekken over morele dilemma's op de werkvloer hebben dan gemakkelijker plaats. Tegelijkertijd mag je van mensen verwachten dat ze vragen naar de redenen van andermans gedrag. Dat moet niet uitmonden in een klikcultuur, maar onderdeel worden van teamvergaderingen of werkberaden.”

Bedrijfscodes

Onderwerpen die aan bod komen in de bedrijfscodes van 34 van de honderd grootste bedrijven in Nederland.

Milieu	74%
(in 25 codes genoemd)	
Naleven van wetten	71 %
Kwalitatief hoogwaardige producten	65%
Belangenverstrengeling/tegenstrijdige belangen	56%
Aannemen van geschenken of ontspanning	50%
Correcte vastlegging van gegevens	50%
Geheimhouding	35%
(in 12 codes genoemd)	
Omgang bedrijfseigendommen	32%
Ongewenste omgangsvormen	32%
Betrekken van werknemers bij besluitvorming	18%
Mensenrechten	12%
Intellectueel eigendom	12%
Mensenrechten werknemers	9%

Bron: De integere organisatie, het nut van een bedrijfscode, 1999

Bron: 'De integere organisatie, het nut van een bedrijfscode', 1999. Uitgave van de Vereniging NCW, Centrum voor maatschappijbetrokken management van de Vereniging VNO-NCW, KPMG Ethics & Integrity Consulting en Stichting Beroepsmoraal en Misdaadpreventie, onderdeel van het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing.

Lekkende communi

Een 'mobiele' is makkelijk.

Daar is ook Rien Jans sinds zeer kort van overtuigd. Dat neemt niet weg dat er rare kantjes zitten aan de communicatiegekte.

Over GSMmetjes en melodietje 7.

Rien Jans

De mobiele telefoon is een zegening. Dat blijkt uit het gedrag van de gemiddelde Nederlander. Steeds meer mensen gaan met het hoofd licht opzij gebogen huns weegs. Steeds meer mensen verraden dat ze 'Nu? In de trein' zitten. Want de primaire interesse van degene die een mobiel nummer belt, lijkt vaak uit te gaan naar de verblijfplaats van de 06-bezitter. Aan dat gegeven zijn inmiddels miljarden verdiend. Vóór je hebt gemeld waar je bent, heeft je abonnementverschaffer toch al gauw dertig belseconden bijgeschreven.

De wereld die ICT heet en ons wijsmaakt dat we mobiel moeten bellen, SMSsen, faxen en internetten heeft een ongekende overtuigingskracht, want is bereid daar ongekend veel kapitaal aan te spenderen. Petje af voor deze sector die tien jaar geleden nog niet bestond en nu goed is voor miljardenomzetten. Maar ondanks al die reclame beslissen we toch nog altijd zelf of we een GSM aanschaffen of niet? Of is de GSM zelf een virus dat van hogerhand wordt verspreid en onze weerbaarheid breekt?

Mijn piepje

Laat ik beginnen met te stellen dat een mobiele makkelijk is. Ook ik ben daar sinds zeer kort van overtuigd. Ik heb zo'n ding lang niet willen aanschaffen (is iets voor sufferds die hun eigen agenda niet meer

bepalen) maar ben er uiteindelijk toch toe overgegaan. Met als belangrijkste gedachte dat er ook een uitknop op het apparaat zit. Zolang ik maar meester ben over dat ding en niet omgekeerd. Maar aan het feit dat het ding ook vaak aan staat ben ik nog steeds niet helemaal gewend. Aanvankelijk resultaat: overslaand hart bij elke telefoon die afging. Hand-automatisch-naar-binnenzak, maar meestal niet mijn piepje, dus lichte teleurstelling. Vervolgens: hand niet meer automatisch naar binnenzak. Is een beetje beschamend, want beginnersfout. Mijn melodietje komt niet vaak voor, ontdekte ik, dus het werd van belang te wachten tot zeker het derde toontje. Er volgde de periode waarin ik meermalen dacht: 'Hé, die heeft hetzelfde melodietje als ik. Waarom neemt-ie nou niet op?' Dat was ik dan zelf, gedempt door jas, tas et cetera.

Dat overkomt me nu dus ook niet meer. Ik verkeer nu in het stadium dat ik voor elke vergadering of bijeenkomst het apparaat op trillen zet en na de bijeenkomst vergeet het signaal weer terug te zetten naar melodie 7. En over niets horen gesproken: ik was laatst in het oosten des lands waar mijn mobiele zo dood ging als een vogeltje. Geen dekking. Ik zal uit loyaliteit aan mijn abonnementverschaffer niet verraden wie dat anno 2000 nog voor elkaar krijgt.

Bereikbaar

Blijft de vraag wat de noodzaak is van veel mobiel telefoonverkeer. Ik vind dat iedere GSM legitimering behoeft. Wat dat betreft ben ik misschien wat te hard voor mezelf en mijn omgeving. Maar het móet, zeker omdat we collectief hebben bewezen hoe lang we zonder konden. Ik blijf persoonlijk graag vooropstellen dat ik vooral bereikbaar wil zijn. Beroepshalve (verschillende contacten met verschillende opdrachtgevers) kom ik op allerlei plaatsen en ben ik nogal eens onderweg, wat uitermate inefficiënt is en veel dode momenten oplevert die je fijn kunt vullen met bellen. Maar ook de combinatie van privé en werk maakt een mobiele noodzakelijk. Haal ik zoonlief van de crèche of red ik het niet (vertraagde treinen, files) voor sluitingstijd? Dan moet er worden gebeld voor verlengde opvang, want mijn vrouw werkt te lange dagen.

Afgezien van al mijn noodzaken en geheel bewezen redenen om zo'n mobiele te hebben: wat moeten al die anderen nu met zo'n ding? Ik gun het iedereen van harte en ben zeker niet tegen modernisering of verandering (culturen zijn dynamische gegevens), maar gezien of liever gehoord het feit dat veel mensen niet anders bellen dan om hun verblijfplaats door te geven, dringt die vraag zich steeds weer op. Hoeveel

atie

telefoontjes zijn onzin? Kijk, voor hooligans heeft de GSM zijn nut bewezen. Datzelfde geldt ook voor krakers, weten we sinds de ontruimingen voor de Betuwelijn. Maar scholieren? Spieken ze per GSM? Verhandelen ze XTC en coke onder wiskunde? Ze zijn er natuurlijk ondernemend genoeg voor. *World Online* kopen onder aardrijkskunde? Lijkt me wat kostbaar, maar onderschat de jeugd niet. Mijn zoon is nog te jong, maar ik ben benieuwd op welk moment hij ongevraagd mijn GSM gaat 'lenen'. Misschien dat tegen die tijd een mobiele telefoon wel statusverlagend werkt.

Feit is dat ik inmiddels via erg veel persoonlijke media bereikbaar ben. Dat werkt snel. Nadeel is dat je dat allemaal bij moet houden. De e-mailbox in mijn computer, de fax in de computer, het antwoordapparaat, de voicemail van mijn GSM en dan is er nog de analoge brievenbus in onze voordeur. Overal lekt informatie naar binnen. Gemak dient de mens, maar ik moet me wel dagelijks tot die gedachte dwingen.

ILLUSTRATIE: HANS VAN DEN TILLAART

Acteur Joost Prinsen:

'Ijdelheid en het najagen van wind'

Toneelspelen is voor hem een onophoudelijke ontdekkingsreis naar zichzelf. Maar die passie heeft hem ook tot een workaholic gemaakt. Wat beweegt acteur Joost Prinsen? Een gesprek over veelzijdigheid en kwaliteit, luiheid en onrust en een privé-boeddha om mee te praten.

Huib Afman

Joost Prinsen groeide op in Brabant. Nadat hij de toneelschool in Amsterdam voltooide, zocht hij Hilversum op. In 1972 debuteerde hij op 27-jarige leeftijd als 'Erik Engerd' in de *Stratenmakeropzeeshow*. Niet veel later maakte hij deel uit van de vaste

bezetting van de roemruchte serie *J.J. de Bom*, voorheen de kindervriend. Zijn acteerprestaties bezorgden hem op den duur de landelijke bekendheid waar hij als jongetje van droomde. Op latere leeftijd richtte Prinsen zich meer en meer op het theater. Zo vertolkte hij onder meer rollen in de

FOTO'S: RUUD JONKERS

beroemde werken van Shakespeare, Tsjechov en Molière. Maar ook modernere stukken zijn aan Prinsen besteed, zoals *De Verstekeling* van Julian Barnes. Momenteel werkt Prinsen mee in een bewerking van *La dame aux Cameleas* van Alexander Dumas. Daarnaast is hij veelvuldig te

zien in het jeugdprogramma *Klokhuis* en heeft hij zijn eigen kennisquiz, *Met het mes op tafel*.

U speelt zowel in het Klokhuis als in het werk van de grote toneelschrijvers. Vraagt dat niet een heel andere manier van acteren?

“Nee, naar mijn ervaring is er qua manier van acteren niet zo veel verschil tussen de Griekse klassiekers, Shakespeare, Tsjechov, Heijermans, het *Klokhuis* of wat dan ook. Qua inhoud wel. Daarom is de voorbereiding aan toneel ook veel intensiever. De eisen die je daaraan stelt, zijn ook

wat hoger. Een stuk van Molière, daar doe je zeven weken over - hoe-wel ik ook wel eens een hoofdrol in drie weken heb gedaan - terwijl je bij het *Klokhuis* maar vier repetities nodig hebt. Het moet er sneller zijn."

Het lijkt me een aanzienlijk verschil om te acteren voor een camera of voor publiek.

"Een zaal die daar zit of een camera die daar staat, dat is wel degelijk een verschil. Zeker. In het theater heb je

*'Je gaat niet met dingen om.
Je doet dingen met vallen en
opstaan'*

de spanning van het moment. Bovendien heb je daar rollen waarbij je al in de eerste scène rekening moet houden met wat er in het tweede bedrijf gaat komen, en in het derde bedrijf en het vierde bedrijf. Bij een programma als *Klokhuis* is alles binnen twee minuten gebeurd en krijg je een volgende scène. Het grootste verschil is gewoon de spanning van het moment. Wat bij tv over kan, kan in theater niet over. Die afwisseling in mijn werk bevalt me wel."

Stuk voor stuk blijven het kwaliteitsprogramma's en -producties waar u in acteert. Daar hecht u blijkbaar aan?

"Ja, daar hecht ik zeer aan. Dat is zo'n beetje het enige waar ik aan hecht. Als je dat loslaat, doe je maar wat. Dan is alles goed. 'Ah joh, het staat er op, kom maar, klaar...' Dat vind ik het ergste wat er is. Helaas is het in Hilversum ook vaak een geldkwestie. Sommige dingen kunnen gewoon vanwege het geld niet overgedaan worden. Terwijl de acteurs die in die producties meespelen ook best heel goed of zelfs beter kunnen zijn dan ik."

U heeft mazzel dat u steeds maar weer bij die kwaliteitsproducties terechtkomt?

"Nee. Dat kan je wel een beetje sturen. Ik heb het althans gestuurd, door me te distantiëren van producties

waarvan ik dacht: 'Dat is rotzooi, dat doet er niet toe'. Een slecht script bijvoorbeeld, of als alles vlug, vlug, vlug moet. Zo kun je best een beetje sturen. En door je vast te houden aan mensen waarvan jij denkt: die hebben kwaliteit en die tillen jou mee omhoog. Ik begon bij de televisie met Willem Wilmink, Hans Dorrestein, Harry Bannink. Dat waren mensen met enorme kwaliteit. Dat voelde je aan alles. Dus daar bleef je aan plakken. Als je dan voor iets anders werd gevraagd, deed je het niet. Omdat je dacht: dan raak ik die mensen kwijt."

Ooit heeft u eens gezegd in een interview: 'Je ontdekt pas waarom je aan het toneel wilt, als je al jaren aan het toneel werkt'.

"Toen ik naar het toneel ging, deed ik dat om Hollywood-achtige redenen. Maar Hollywood is natuurlijk een fictie in het algemeen. Gaandeweg heb ik ontdekt dat toneelspelen meer een soort ontdekkingsreis naar jezelf is. Een zoektocht naar je eigen motieven, je eigen plichten, je eigen mogelijkheden en je eigen argumenten om dingen te doen en andere dingen te laten. Pas op latere leeftijd ontdekte ik dat. Het was eerder dat ik op een gegeven moment omkeek en dacht: hé, wat is toneelspelen nu eigenlijk? Leerlingen op school, die uitblinken in een bepaald vak, zou je eigenlijk die zekerheid af moeten nemen, door ze naar een terra incognita te sturen. Laat ze naar een onbekend land gaan. Dat is vaak veel interessanter dan dat je ze maar in hun eigen straatje door laat gaan."

Die ontdekkingsreis heeft u verrijkt?

"Dat weet ik niet. Ik keek om en ik constateerde dat de impulsen om toneel te spelen meer de ontdekkingsreis waren dan Hollywood. Maar of het me nu verrijkt heeft, meer verrijkt dan Hollywood gedaan zou hebben, dat zijn dingen die ik moeilijk kan beoordelen. Ik ben nooit in Hollywood geweest."

U heeft niet altijd alleen maar acteur willen worden. Ook voetballer, bridger en cabaretier waren mogelijkheden geweest. Dat is niet gelukt.

Bent u daar achteraf teleurgesteld over?

"Nee. Dat waren namelijk allemaal dingen waarvan al snel duidelijk was dat ik daar niet voldoende talent voor had. Destijds was ik natuurlijk wel teleurgesteld, maar nu niet meer. Acteren is nu mijn hoofdberoep. De rest speelt op de achtergrond. Voetballen heb ik heel lang als hobby gedaan, door te bridgen heb ik een groot aantal bridgers geïnterviewd en wat cabaret betreft, daar heb ik wel een aantal keren wat aan gedaan. Ik had een cabaretprogramma, De Firma List en Bedrog, ik heb een drietal cabareteske koffieconcerten gedaan, ik geef nog steeds les op de Kleinkunstacademie en ik heb in een aantal musicals gespeeld. Bovendien heb ik met Sonneveld gewerkt. Dus dat heb ik wel gedaan."

U noemt zichzelf een workaholic, terwijl u vroeger altijd te horen kreeg dat u lui zou zijn. Dat zeiden uw moeder, de leraar op school, en u hoorde het tijdens uw militaire dienst.

"Ja. Ik weet eigenlijk ook niet waarom ik zo hard ben gaan werken."

Dat is niet omdat er steeds tegen u werd gezegd werd dat u lui zou zijn?

"Nee, dat gaat me te ver. Ik heb dat namelijk al dertig jaar niet meer te horen gekregen. Ik werk me al dertig jaar te barsten. Je zoekt een soort freudiaanse verklaring, maar daar geef ik niets om. Die hele Freud kan me gestolen worden. Waarom ik nu een workaholic ben, weet ik eigenlijk niet goed. Dat is een interessante vraag op zich. Wat schuilt er achter, dat je zo hard werkt? IJdelheid en het najagen van wind. Ik denk dat dat nog misschien het beste antwoord is."

Presteren, presteren. Maar dat hoeft toch niet meer? U heeft toch al een keurig cv?

"Ja, je hebt gelijk. Ik weet niet wat me drijft, maar ik zou het wel graag willen weten. Ik zou er ook wel van af willen, maar dat zal me wel niet meer lukken. Misschien dat het door de genen komt. Mijn vader kon ook nooit stil zitten, was één brok onrust. Net als ik."

Toen u negen jaar was, overleed uw vader na een lang ziektebed. Heeft u niet het gevoel dat u daardoor iets mist? Een voorbeeld?

“Dat zou best kunnen. Maar als je je hele leven geen pink hebt, dan weet je ook niet wat het is om die te missen. Om iets als een gemis te voelen, moet je het genot van het bezit gehad hebben. En wat mijn vader betreft heb ik dat nauwelijks. Het klopt dat je dan geen echt voorbeeld hebt, als je op een gegeven moment zelf vader wordt. Dat doe je dus met vallen en opstaan, omdat je niet voldoende kunt omkijken. Dat ik ook niet veel aandacht aan mijn kinderen heb besteed, is mij wel helder. Maar dat heeft meer met mijn werk te maken, dan met mijn rol als vader, denk ik.”

U heeft geen natuurlijke kinderen, maar twee geadopteerde dochters. Is dat een bewuste keuze geweest?

“Nee. Een bewuste keuze is dat je kiest tussen eigen kinderen of geadopteerde kinderen. Die optie hadden wij niet. Of dat moeilijk is geweest? Ja. Dat wens ik niemand toe. Dat zijn moeilijke dingen.”

Hoe ga je daar dan vervolgens mee om?

“Alsof je bewust iets hanteert om daar mee om te gaan! Zo werkt het niet voor mij, zo gaat het niet. Zo gaat het niet met televisie, niet met toneel, niet met Hollywood. Je gaat niet met dingen om. Je doet dingen met vallen en opstaan en soms kijk je achterom en dan denk je: zo ben ik ermee omgegaan, zonder dat de uitdrukking ‘ermee omgaan’ bij je opkomt. Er gebeuren gewoon dingen. Er belden eerst mensen van de kinderbescherming op, toen moesten we naar de ambassade of het consulaat of weet ik veel. Op het moment dat je beslist: ‘wij gaan proberen om kinderen te adopteren’, wordt er meer met jou omgegaan dan dat jij met wat dan ook omgaat... En dat maakt het moeilijk. Sorry dat ik daar zo kribbig op reageer. Dat raakt me.”

U bent opgegroeid in een katholiek gezin. Twee jaar geleden zei u dat u erg ambivalent tegenover het geloof staat. Is dat nog steeds zo?

“Ik denk dat genen en zoveel eeuwen

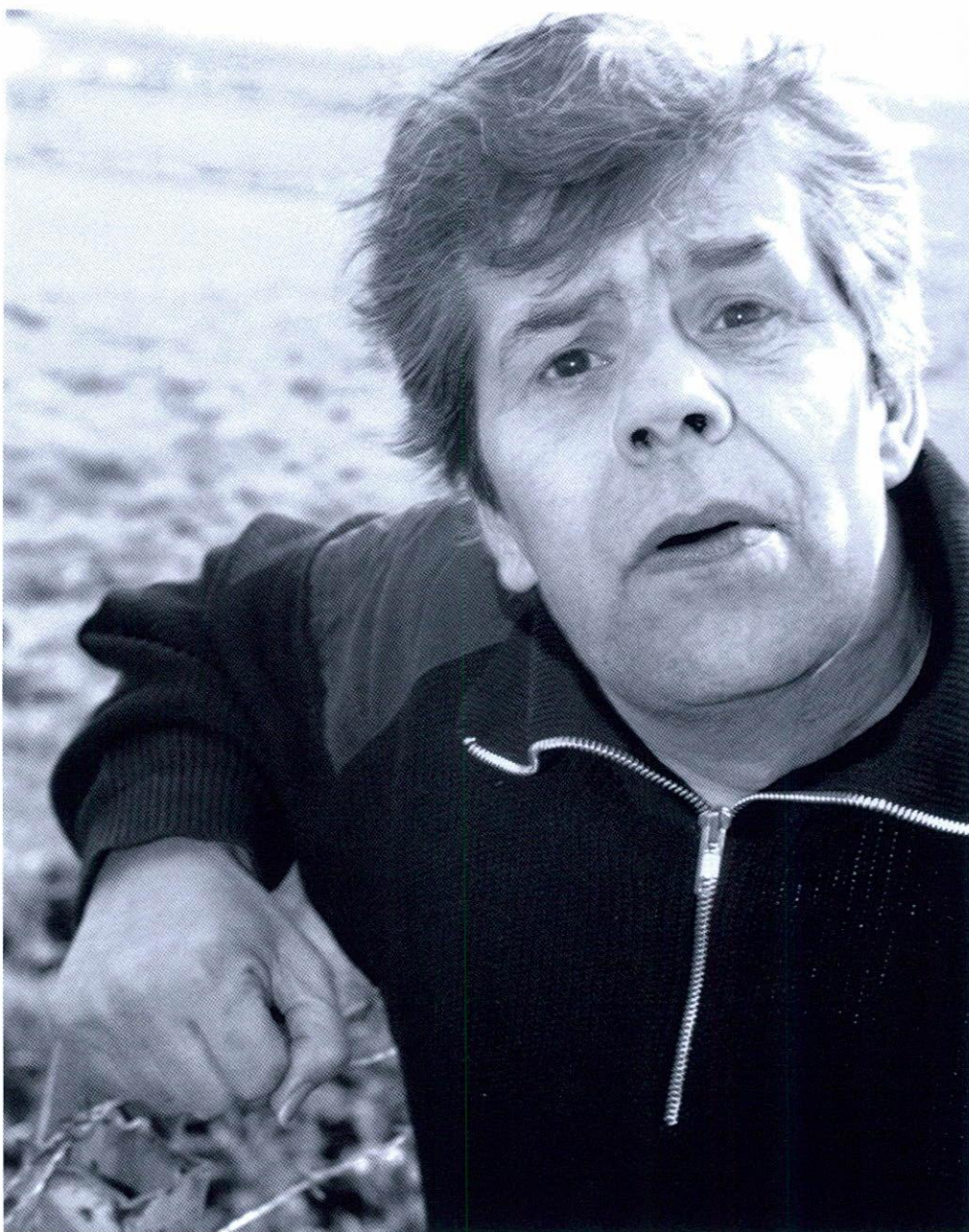
christendom sterker zijn dan de rede. En ik vind het prettig om met iemand te spreken, iemand in mijzelf. Die geeft ook antwoord, maar dat is natuurlijk een soort alter-ego. Een erg duidelijk godsbesef heb ik niet. Om dat alter-ego op te hangen aan een godsdienst of een God, dat kan ik niet produceren. Het is meer een privé-boeddha of een privé-lichtje in mij dan dat het iets geïnstitutionaliseerd is. Ik zou het wel mooi vinden als mij helder voor ogen stond hoe dat zit. Maar tot op heden is dat nog niet voor mij weggelegd. Dat kan best nog komen, hoor. Misschien dat het zijn tijd moet hebben. Maar het heeft wel een waarde voor mij. Letterlijk een intrinsieke waarde;

Als je een stuk aan het spelen bent van Molière en je denkt steeds: ‘O, dit is Molière’, dan ben je eigenlijk al verloren.

waarde in zichzelf, die zit in mij. Godsdienst zit in mij.”

Als u zo ambivalent tegenover het geloof staat, hoe denkt u dan na over de dood?

“Ik denk niet dat ik er bewust over nadenk. Ik denk dat ik er niet over nadenk. Zoals ik ook niet nadenk over de voetbalclub A.G.O.V.V. Ik

Ziekenhuis de Heel biedt hoogwaardige medisch-specialistische zorg in een persoonlijke omgeving. Ons goed geoutilleerde ziekenhuis wordt dagelijks door circa 1.000 patiënten bezocht en vervult een vitale rol in de Zaanstreek.

Wij bieden
onze patiënten

zorg op maat, in afstemming met andere zorgverleners in de regio. Onze 1300 medewerkers, waaronder 80 medisch specialisten, werken in een ondernemende organisatie met veel decentrale verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

Humanistisch geestelijk verzorger (m/v)

ronde
opleiding

Ten behoeve van de unit Geestelijke Zorg zoeken wij een humanistisch geestelijk verzorger voor 4 dagen per week (0,8 fte). **Over uw functie** U houdt zich bezig met het aanbieden en verlenen van geestelijke zorg aan patiënten en hun familieleden. Indien gewenst verleent u medewerking bij uitvaarten, crematies en eventuele bezinningsbijeenkomsten. Verder levert u een bijdrage aan de optimalisering van het leef- en behandelklimaat en draagt u op verschillende niveaus bij aan de bespreking van levensbeschouwelijke en ethische vraagstukken die verband houden met de zorgverlening. Ten aanzien van het personeel hebt u een ondersteunende functie. Ook bent u bereid klinische lessen te geven. Ten slotte draagt u zorg voor de planning, administratie en registratie van patiëntencontacten ten behoeve van de eigen beroepsuitoefening. **Over uzelf** U hebt een afge-

tot geestelijk verzorger aan het Humanistisch Opleidingsinstituut of aan de Universiteit voor Humanistiek. Ervaring, bij voorkeur in de intramurale gezondheidszorg, strekt tot aanbeveling. Wij verwachten van u een oecumenische instelling in de meest brede zin, en de bereidheid en het communicatieve vermogen om in teamverband met een katholieke en protestantse collega samen te werken (u doet mee aan collegiale intervisie). Daarnaast geeft u er in uw contacten met patiënten en familieleden blijk van over inlevend vermogen te beschikken. U bent alert op het expliciteren van vragen en gevoelens en verstaat de taal op cognitief en symbolisch niveau. Daar de functie het karakter van een vrijplaats heeft, dient u met een grote mate van zelfstandigheid te kunnen werken en initiatieven te nemen. Tevens hechten wij, gelet op de vertrouwenswaard van de functie, groot belang aan integriteit en authenticiteit. Aanstelling geschiedt na overleg met het Humanistisch Verbond. De arbeidsvoorwaarden zijn conform de CAO-Ziekenhuiswezen. U bent ingeschaald in FWG 65. Inlichtingen worden graag verstrekt door de heer J.S.R. Lanser, protestants pastor, telefoon (075) 650 21 76 (behalve donderdags). **Hoe solliciteert u?** Met een brief over uw opleiding, ervaring en motivatie binnen 14 dagen na het verschijnen van deze advertentie aan Stichting Ziekenhuis de Heel, ter attentie van mevrouw drs. Y. Mur, adjunct-directeur zorg, Postbus 210, 1500 EE Zaandam. De sollicitatiegesprekken zijn gepland in week 17.

Het ziekenhuis voor de Zaanstreek

denk er ook niet over na hoezeer ik Harry Bannink mis, of anderen die ik gekend heb die mij het afgelopen jaar ontvallen zijn. Maar soms bespringt je het verdriet daarover. Dat gebeurt vanzelf. En dat is iets anders dan nadenken over de dood. Dat heb ik nooit gedaan. Ook niet toen mijn vrouw zes jaar geleden ernstig ziek was. Toen dacht ik eerder praktisch: welke begrafenisondernemer moet ik bellen en wat moet ik met de kinderen doen?"

Harry Bannink was belangrijk voor u. Toen hij vorig jaar overleed, zei u in een uitzending van Nova: 'Zonder Harry Bannink had ik nooit bereikt wat ik nu bereikt heb'.
"Harry Bannink heeft mij medegevormd. Ik wilde destijds gaan zingen, terwijl ik van nature eigenlijk geen zanger ben. Toen zei Harry: 'Dan moet je eigenlijk twintig nummers op je repertoire zetten, dat gaan zingen met een pianist en daarna ermee de boer op. Doe dat veertig keer en je kunt zingen.' Dat heb ik precies zo gedaan en hij had volkomen gelijk. Hij gaf mij kansen als zanger. Daar ben ik hem dus heel dankbaar voor. Waar ik ook veel aan heb gehad, is dat Harry altijd zei dat je kunst niet als iets met een grote K moest beschouwen. Zo kan je heel ontspannen omgaan met dat waarmee je bezig bent. Als je een stuk aan het spelen bent van Molière of Shakespeare en je

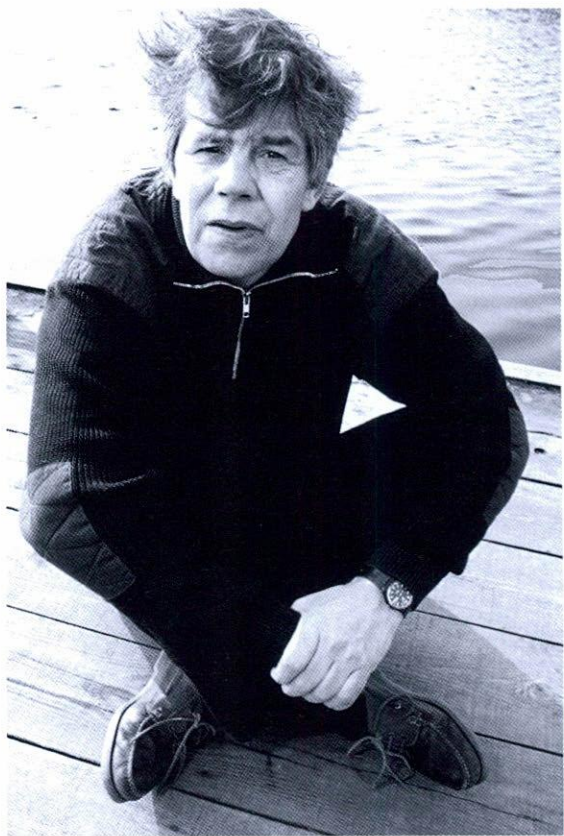
denkt steeds: 'O, dit is Molière', of: 'O, dit is Shakespeare', dan ben je eigenlijk al verloren. Je moet daar toch mee om kunnen gaan op een manier van 'Ach, het is maar een stukje papier met tekst dat ooit eens door iemand is geschreven'. Daardoor word je beter, omdat je eenvoudig ontspannener in het werk staat. Dat kon Bannink ook heel goed. Bij Mozart, en zeker bij zijn eigen werk."

Zijn er nog dingen die u in uw vak zou willen bereiken?
"Ik zou wel een betere acteur willen worden"

Waar ontbreekt u het dan aan?
"Ik maak het mezelf als acteur soms iets te makkelijk."

Te makkelijk - uit luiheid?
"Ja, of uit angst voor een terra incognita. Of uit angst om geen succes te hebben. Daar zijn vele antwoorden op mogelijk. Ik wil het mij absoluut niet meer makkelijk maken als acteur. Dat zou ik wel willen bereiken in mijn beroep. Dat is moeilijk. Dat weet ik. Dat heeft ook weer te maken met de dingen waar we het eerder over hadden. Gemakzucht is iets wat ik verafschuw, maar in mijzelf herken. En als ik het in een ander herken, word ik al meteen nijdig."

U bent wel een denker, hè?
"Ik ben een doener. Als je een denker

bent, lukt het je niet om te doen wat ik in een jaar doe. Wel denk ik bij alles wat ik doe. 'Denk voordat gij doende zijdt en doende, denk dan nog'. Dat heb ik eens in de hal van een ambachtsschool zien hangen en daar ben ik het heel erg mee eens. Dat vind ik voor een acteur een heel mooi motto."

ADVERTENTIES

GEBONDEN
maar toch
op zoek naar warmte en begrip op niveau

relatiebureau
DCPartner sinds 1994
073-5432420 www.dcpartner.nl

Opleiding voor Kunstzinnige Therapie
o.l.v. Jan de Kok, 3-jarige deeltijdopleiding, circa 24 lesdagen per jaar, te Culemborg
Helias
Voor folder: Helias, Westersingel 7, 4101 ZG Culemborg, Tel.: (0345) 51 85 75, Fax: (0345) 56 85 24, E-mail: petra@jandekok.nl

S.J. Redmeijer
Individu en collectief in de opvoeding f 39,50

De auteur onderzoekt de gedachte achter de vanzelfsprekendheden die het individu belemmeren in zijn ont-plooiing. Vraag ook inlichtingen over andere uitgaven aan de uitgever.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en rechtstreeks bij de uitgever, Postbus 76 9750 AB Haren-gr

 Uitgeverij Sassenheim

Tel. 050 535 0 395
fax 050 535 0 329
Email: sassenheim@tref.nl

MECHANISCHE
Kwaliteitshorloges uit India.
Keuze uit ruim 60 modellen, handopwindbaar of automatisch, 15 maanden garantie.
IDEEEL - MILIEUVRIENDELIJK
Een deel van de opbrengst komt ten goede aan kleinschalige hulpprojecten voor leprozenfamilies en Tibetaanse vluchtelingen in Noord-India.

Bestel onze kleurenbrochure inclusief waardebon t.w.v. f 15,-, door f 10,- over te maken op bankrek.nr. 94.37.67.830 of gironr. 3503693 van HMT IMPORT BENELUX, Postbus 495, 7200 AL Zutphen. Tel. 0575-530790.

WATCHES

'Vrouwen en kinderen horen niet op straat'

Gabbi Wierenga vangt al ruim dertien jaar uitgeprocedeerde asielzoeksters op. Eerst alleen in haar eigen huis, inmiddels beheert haar stichting zes woningen. Ze luistert naar het verhaal van de vrouwen en met velen start ze opnieuw een asielprocedure. Een reportage.

Sandra Langendijk

We zitten aan tafel in 'the big house': een van de zes huizen in Den Bosch waar Gabbi Wierenga uitgeprocedeerde asielzoeksters en hun kinderen opvangt. Het huis biedt onderdak aan dertig mensen. Gezellig en rumoerig is het hier. Kinderen rennen rond, mensen lopen in en uit. Medewerker Caro gaat net samen met een van de vrouwen de deur uit om zich te melden bij de politie. Medewerker René belt om met Gabbi te overleggen. Een hoogzwangere vrouw heeft opvang nodig. Gabbi moet ook nog een paar

telefoontjes plegen voor de vergadering van vanavond over de eventuele toekenning van een huis aan haar Stichting Vast. Een aantal panden moet vanwege ouderdom worden afgebroken en daarom probeert ze via allerlei organisaties vervanging te regelen. Ze is een beetje boos. Er zijn kapers op de kust die ze niet had verwacht: andere instellingen die achter dezelfde huizen aanzitten. Even later gaan we op Gabbi's scooter naar het huis Hakuna Matata, wat betekent 'geen zorgen'. Gabbi moet iets afgeven bij een van de vrouwen.

Gabbi voor één van de huizen waar ze vrouwen opvangt

Hakuna Matata is, na de privéwoning van Gabbi, het eerste opvanghuis van Stichting Vast. Onderweg zwaait Gabbi naar een vrouw op straat. Gabbi: "We komen elkaar overal tegen. Dat is wel een nadeel, ik kan nooit meer iets stiekem doen: er is altijd wel iemand die me heeft gezien." Illegaal in Nederland verblijven is strafbaar. Opvang van illegalen niet, als er maar geen geld aan wordt verdient. Gabbi wordt dus gedoogd, wat betekent dat ze geen recht heeft op subsidies. Haar stichting draait op

deren

FOTO'S: CAECILIA VAN DER DRIFT

particuliere giften. Gabbi leeft hiervan, de huur wordt ervan betaald, de vrouwen krijgen wat eet- en zakgeld. Gabbi is dag in dag uit druk met de noodopvang. Haar motief is simpel: "Vrouwen en kinderen horen niet op straat." Dat vindt de politie eigenlijk ook. In burger brengen ze weleens vrouwen naar Gabbi toe omdat ze het ook niet meer weten.

Bonken

Gabbi parkeert haar scooter bij Hakuna Matata. In een rijtjeswoning zijn een stuk of acht vrouwen gezellig

aan het kletsen. Een paar kinderen kijken tv. De vrouwen bekijken me wat angstig. *'Don't worry, no questions'*, zegt Gabbi. Vragen stel ik aan haar, dat is de afspraak. We krijgen koffie en Gabbi zegt: "Kijk naar de vrouwen, hoe ze met elkaar omgegaan". Het ziet er warm uit. Ze lachen en kletsen met elkaar en met Gabbi. Een van de meisjes heeft vandaag een tijdelijk verblijfspasje gekregen. Trots laat ze het zien. Het zijn knappe meisjes en erg jong. Gabbi: "Dat meisje daar komt uit Burundi. Ze smeekte de politie om hulp. Die konden niets

voor haar doen en zetten haar op straat. Toen ze op de deur van het politiebureau bleef bonken, hebben ze

Gabbi: 'De Vreemdelingenwet werkt vrouwenhandel in de hand'

haar met geweld op het station gezet. Ze werd daar onmiddellijk opgepikt door twee mannen die haar probeerden te verkrachten. Ze wist te ont-

Gabbi aan het werk in één van de opvanghuizen

snappen. Het meisje dat naast haar zit, komt uit Sudan. Urenlang heb ik naast haar bed gezeten. Ze werd steeds gillend en zwetend wakker. De boot waarin ze vluchtte was heel vol. Veel kinderen gingen dood en die werden overboord gegooid. Daar droomt ze van."

Stichting Vast

Stichting Vast (Vrouwen Aktie Steunpunt) bestaat sinds 1990. Op het moment beheert de Stichting zes huizen waar zestig vrouwen en kinderen wonen. Hiervan zijn 45 mensen financieel afhankelijk van de Stichting. In totaal lopen er driehonderd zaken. Voor Vast werken in totaal vijf mensen: Gabbi en Caro, die bemiddelen bij de asielprocedures, een verpleegkundige, iemand die activiteiten organiseert en in het grootste huis is er een inwonende beheerder, René, die de veiligheid van de vrouwen bewaakt.

Informatie: 073-6143061, Giro: 6053355, 's-Hertogenbosch.

Vluchtmotief

Gabbi biedt speciaal vrouwen hulp, omdat ze vindt dat de asielprocedure in Nederland te weinig rekening met hen houdt. "Van de uitgeprocedeerde asielzoeksters die wij opvangen, lukt het bij tachtig procent in tweede instantie wel asiel te krijgen. Dat is niet zo vreemd als het klinkt. Geen vrouw vlucht voor niets. Het is zo'n grote stap om alles wat je kent en waarmee je vertrouwt bent achter je te laten, daar zit echt wel een duidelijk vluchtmotief achter. Dat komt alleen niet altijd snel naar boven. Als je de tijd en ruimte neemt, hoor je vaak pas het werkelijke verhaal. Vaak draait dat om seksueel geweld."

Nederlandse vrouwen krijgen vijftien jaar de tijd om aangifte te doen van verkrachting. Vluchtelingen zijn verplicht zich binnen 48 uur te melden en moeten dan hun verhaal vertellen: soms via een mannelijke tolk. Als vrouwen geen overtuigend verhaal vertellen en ook niet kunnen bewijzen dat ze minderjarig zijn, worden ze onmiddellijk uitgewezen. Gabbi: "Het komt erop neer dat de

Vreemdelingenpolitie ze op het station afzet: getraumatiseerd, zonder geld, zonder adres om heen te gaan. Vrouwenhandelaren weten dat. Ze staan die vrouwen in Zevenaar (een van de drie aanmeldpunten voor asielzoekers in Nederland, met Schiphol en Rijsbergen, red.) op te wachten en zeggen: 'Je kunt met mij meekomen'. De minderjarigen zijn het interessantste voor die handelaren, én het meest kwetsbaar. Ik kan na al die jaren niet anders constateren dan dat de Nederlandse Vreemdelingenwet vrouwenhandel in de hand werkt."

Hoe kan het zover komen? Gabbi: "De IND (Immigratie en Naturalisatie Dienst, red.) wil een chronologisch verhaal, waar geen onregelmatigheden in voorkomen. Dus als een vrouw vertelt dat ze haar huis in paniek is uitgerend omdat er soldaten binnenkwamen, dat ze over een rechte weg door de maisvelden rende en even later zegt dat om de bocht een groep soldaten stond, dan vraagt de IND-ambtenaar: 'Hoe zit het nou, is die weg recht of krom'. Als die soldaten

haar de hele nacht om de beurt hebben verkracht, dan is het heel goed voorstelbaar dat ze niet precies meer weet hoe die weg liep. Maar haar verhaal klopt niet, dus wordt ze niet toegelaten tot de asielpcedure". Het echte probleem is volgens Gabbi dat de asielpcedure is ingesteld op klassieke, dus politieke vluchtelingen, en dat zijn over het algemeen mannen. "Vrouwen houden zich meestal niet bezig met de politieke activiteiten van hun vader of man, maar als hij wordt gearresteerd, dan is verkrachting van dochters en vrouw vaak een martelmethode om de man te laten praten. Als deze vrouwen en meisjes besluiten te vluchten, dan is dat in feite om politieke redenen. Eenmaal hier worden ze volgens de regels ondervraagd over de politieke situatie, maar vaak weten de meisjes en vrouwen niet precies hoe die in elkaar stak."

Gordijnen

In 1987 begon Gabbi met het opvangen van illegale kinderen bij haar thuis. Via via hoorde ze van twee

kinderen die in de knel zaten, ze nam ze in huis, en voor ze het wist werd ze 'die vrouw die illegalen hielp'. "Ik was natuurlijk ontzettend bang dat iemand er achter kwam, dus ik had de gordijnen altijd dicht. Om aan geld te komen had ik allerlei baantjes en er zijn ook altijd mensen geweest die mij steunden. Van een pater kreeg ik goedkope kleertjes, er waren artsen die me gratis hielpen, advocaten, zelfs scholen waren geen probleem. Alles in het geheim.

Op een dag kwam er een hoogzwangere vrouw bij me die niet wist wat ze moest doen. Ze was illegaal en kon dus niet naar een ziekenhuis. Ze is toen het bos ingelopen en heeft daar haar kindje gekregen. Ze was zo ontzettend van de kaart, dat ze niet meer weet wat ze met het kindje heeft gedaan. De baby is verdwenen. Dat was voor mij het keerpunt. Vanaf die dag ben ik openlijk de strijd aangegaan met de Vreemdelingendienst. Dat mensen in een situatie terecht komen waarin ze dit moeten meemaken, dat kan gewoon niet. Ik weet wel dat de Vreemdelingendienst en ik hetzelfde

Vrouwen met verschillende achtergrond delen kamertje

de doel hebben: dat mensen veilig zijn. Maar wat voor opdrachten krijgen die ambtenaren? Om vrouwen en kinderen op straat te zetten, terwijl ze weten dat ze daarmee de vrouwen-

In burger brengen politie-agenten weleens vrouwen naar Gabbi toe omdat ze het ook niet meer weten

handelaren in de kaart spelen? Ik zou dat graag met staatssecretaris Cohen bespreken, maar hij wil geen gesprek. Ik weet niet waarom."

Fotoboekje

Weer in Hakuna Matata. Een vrouw voert haar baby, ze trekken gekke bekken naar elkaar. Even later geeft ze Gabbi haar fotoboekje. Ik zie foto's van de baby, van andere meisjes en van uitstapjes. Ook een groeps-

foto van vrouwen en kinderen, klaar om naar de carnaval te gaan. Gabbi: "Ik ben gewend om in een kudde te leven. Samen ben je sterk; je steunt elkaar. De vrouwen zorgen ook voor mij. Ik werd op een avond gebeld: een Russische vrouw met twaalf kinderen zocht dringend onderdak. Het was al vrij druk in huis en ik was hartstikke moe. Ik wist even niet hoe ik dit nu moest aanpakken. Ik ging naar mijn kamer om na te denken en na een uur werd er geklopt. De vrouwen hadden op papier een indeling

van het huis gemaakt met voor iedereen een slaapplek, ook voor de vrouw en de twaalf kinderen - precies zoals ik het elke avond doe. Mooi hè." Gabbi is zelf op haar twaalfde van huis gevlucht vanwege seksueel geweld. "Ik vond toen iemand die lief voor me was en naar mij wilde luisteren. Dat is zo belangrijk voor mij geweest! Vrouwen vragen wel eens: 'Gabbi hoe kan ik je bedanken'. En dan zeg ik: 'Doe dit voor iemand anders, en kijk dan nog maar eens of je me wilt bedanken'."

In haar eigen huis ving Gabbi altijd minderjarigen op. Dat heeft ze op een lager pitje gezet. "Minderjarigen begeleiden is emotioneel zwaar. Bovendien komt mijn eigen dochter in in de pubertijd en ze vindt het niet altijd meer zo leuk om een huis vol mensen te hebben. Na dertien jaar ben ik eigenlijk klaar voor een stap verder. Ik zou niet alleen maar willen opvangen, maar al in een vroeger stadium wat willen doen."

Het is rond etenstijd. We gaan weer terug naar het grote huis. Caro is nog steeds op het politiebureau. De hoogzwangere vrouw komt niet opdagen. René: "Eigenlijk is dat heel vervelend, want mijn ervaring is dat zo'n vrouw vaak alsnog komt. Zo gaat er tijd verloren waarin we aan elkaar hadden kunnen wennen. Een bevalling is zo'n intieme gebeurtenis." Voor Gabbi is de dag nog lang niet voorbij. Vanavond heeft ze twee vergaderingen. "Gaat het lukken denk je, met die huizen", vraagt René. "Ik weet het niet, het is afwachten. Maar tot nu toe is het uiteindelijk altijd weer goed gekomen, dus daar vertrouw ik maar op."

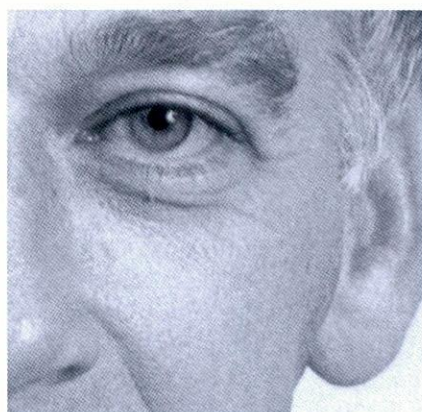
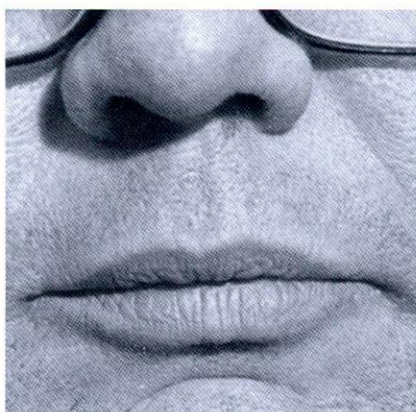
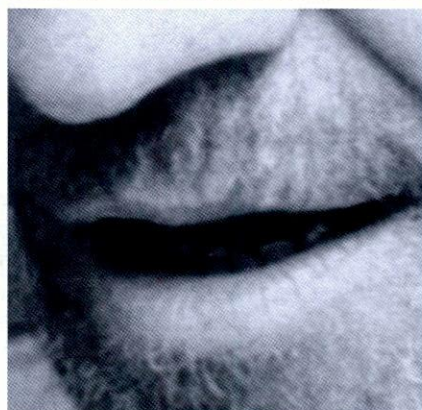
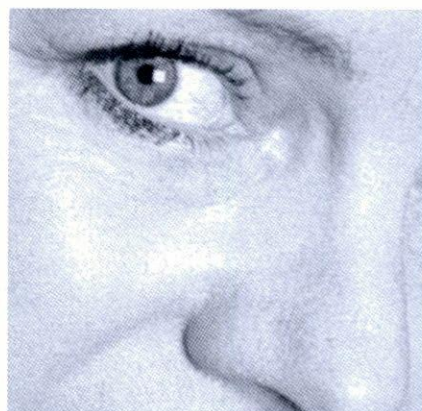
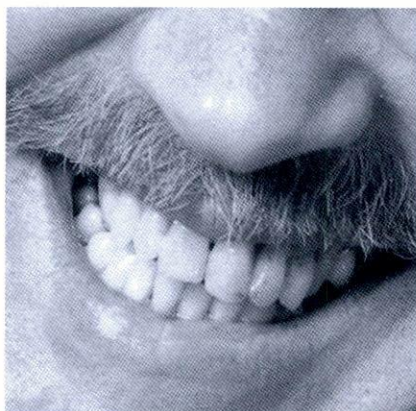
De IND

'De Vreemdelingenwet werkt vrouwenhandel in de hand', zegt Gabbi. Wat vindt de IND daarvan? Charlotte Menten, persvoorlichting: "De Vreemdelingenwet wordt zakelijk toegepast. Ambtenaren moeten een beslissing nemen op grond van de feiten die genoemd zijn in het verhoor. De wet is door de Tweede Kamer gegaan, dat is dus een afspraak waar we het allemaal mee eens waren. Als de wet niet goed

blijkt te werken, dan moet hij aangepast worden." Hoe het kan dat tachtig procent van de vrouwen waarvoor Gabbi Wierenga beroep aanvraagt, uiteindelijk wel asiel krijgt? Menten: "Dat weet ik niet. Als er ook maar een vermoeden bestaat van seksueel geweld, dan halen wij er een vrouwelijke tolk bij. Dat lukt niet altijd: voor sommige talen zijn er niet veel tolken beschikbaar."

Het eilandenrijk der humanisten

Nederland kent tal van zelfstandige humanistische organisaties die deskundig zijn op hun eigen terrein. Inmiddels onderzoeken de directeurs van deze organisaties of het voordelig is om hun eiland op een of andere manier onder te brengen in een humanistische archipel. Informeel wordt al gesproken over een Humanistische Alliantie. Waar houden die verschillende organisaties zich mee bezig? Van hoever moeten zij komen? De directeurs van enkele grotere humanistische organisaties over de toekomst van hun toko.

Marjan Slob

Gevoelig denken

Henk Manschot. Rector van de Universiteit voor Humanistiek.

1. Wat is de missie van de UvH?

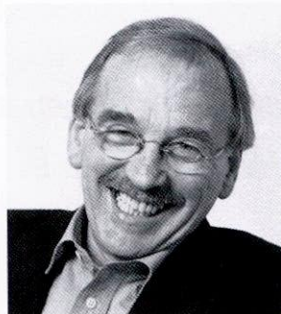
Ik zie het als de missie van de Universiteit voor Humanistiek om zich te ontwikkelen tot een landelijk en internationaal erkend academisch centrum voor de wetenschappelijke studie van het humanisme en zijn betekenis voor alle gebieden van het persoonlijk en maatschappelijk leven. De universiteit is opgericht om het humanistisch raadswerk te verbreden en te verdiepen door het op academisch niveau te brengen. Dat blijft belangrijk. Maar de missie is breder.

2. Hoe denk je dat de UvH er over vijf jaar voorstaat?

Momenteel is de aantrekkingskracht van ons studieprogramma groot. Elk jaar melden zich meer studenten aan. Ook studenten uit andere landen zouden bij ons graag een studieonderdeel volgen. Maar de middelen zijn te beperkt om echt te kunnen groeien. Dus het wordt kiezen! In de huidige omstandigheden kiezen we voor een kleinschalige universiteit met een hoogwaardig kwaliteitsaanbod.

3. Wat levert je het meeste plezier op in je werk?

Het meeste plezier heb ik als studenten en medewerkers laten merken waarom ze graag bij ons zijn, als er levendige discussies zijn, bijvoorbeeld tussen de visionaire denkers en de praktijkmensen. Ik bewonder de vaak fijnzinnige aandacht voor soms moeilijk te benoemen levenswaarden en de steeds weer nieuwe mengelingen van scepsis, nieuwsgierigheid en idealisme bij studenten. Het zijn maar een paar ingrediënten van de eigen sfeer in het huis aan de Drift, midden in het hart van Nederland.

4. Wat is je belangrijkste doel voor 2000?

De samenwerking versterken met andere universiteiten. We hebben dit jaar de banden aangehaald met de universiteiten van Brussel en Gent. En het doctoraalonderwijs verbreden met een programma op het gebied van educatie en van management en zingeving.

5. Wat vond je de leukste UvH-activiteit in het afgelopen jaar?

Leuk is niet het goede woord. De belangrijkste en meest inspirerende gebeurtenis vond ik dat twee mensen van formaat, Kopland en Nussbaum, een eredoctoraat aanvaardden van onze universiteit. Hun namen symboliseren dat zij onze universiteit de moeite waard vinden en dat wij ons werk verbinden met denkers die ons gevoelig maken voor de broosheid van het menselijk bestaan.

6. Welke maatschappelijke trend houdt je persoonlijk bezig?

Komt er een 'nieuwe mens' en hoe zou die eruit zien? Onder onze ogen voltrekken zich in hoog tempo enorme veranderingen: de gen-biologie, de geavanceerde technologie, de invloed die de razendsnelle, alom aanwezige communicatie heeft op de dagelijkse omgang tussen mensen, de globalisering van de levenssferen, de verblindende aantrekkingskracht van het grote geld, de trivialisering van de armoede in de wereld... De 'oude mens' moet alle zeilen bijzetten om in deze maalstroom een koers te vinden. Voorlopig lijken we vooral mee te stromen. Wij, autonomen, wij worden geleefd, net als iedereen. Zal in het gevecht met deze ontwikkelingen het humanisme zijn vitaliteit herontdekken?

Nieuwe verbanden

Yvonne Breuk. Directeur van het Humanistisch Verbond.

1. Wat is volgens jou het bestaansrecht van het Humanistisch Verbond?

Een bijdrage leveren aan de humanisering van de samenleving. Zorgen dat mensen zich thuis voelen, in dit land, en waar ook ter wereld. Wij proberen de samenleving te humaniseren door ons te bemoeien met misstanden. We organiseren activiteiten of zijn aanwezig bij activiteiten van anderen. We geven onze mening.

Er wordt weleens gezegd dat Nederland al gehumaniseerd is en dat het Humanistisch Verbond daarom (te) weinig leden heeft, maar als je om je heen kijkt en de krant leest zie je dat dat niet zo is. Er is nog veel te zeggen en te doen, er valt nog veel te bemoeien.

2. Hoe denk je dat het Humanistisch Verbond er over vijf jaar voorstaat?

Als onze campagne 'Zelf denken samen leven' aanslaat in dit redelijk gunstige tijd voor levensbeschouwelijke zaken, dan staan we over vijf jaar sterker. Meer leden betekent meer financiële armslag, zodat we meer kunnen doen.

Daarnaast hoop ik dat er tegen die tijd een Humanistische Alliantie is, waarin wij naast de andere humanistische organisaties een goede partner zijn met onze eigen taak. Mijn ideaal is een sterke alliantie die er toe doet, ook in de ogen van anderen. Ik denk wel dat daarvoor uiteindelijk een nieuwe structuur ontworpen moet worden, en ik vrees dat vijf jaar daarvoor te kort is.

3. Wat levert je het meeste plezier op in je werk?
Dingen doen samen met anderen en dan zien dat het lukt en dat er waardering voor is. Dat kan over van alles gaan: het organiseren van een bijeenkomst, het bedenken van een advertentie of het samenstellen van een herinneringsboek voor een jubilaris.

4. Wat is je belangrijkste beleidsdoel voor 2000?
Het beleidsplan 2000-2003 is vastgesteld en goedgekeurd dus dat is een kwestie van uitvoeren. Al is het wel zo dat de financiën op dit moment zo zorgelijk zijn, dat er misschien verstrekende keuzes gemaakt moeten worden buiten het beleidsplan om. Maar dat moeten we nog bezien. Spannend vind ik ook hoe het verder gaat met de Alliantie en welke keuze we gaan maken over de toekomst van het Humanistisch Verbond binnen die Alliantie. Ik wil daar graag het voortouw in nemen.

5. Wat vond je de leukste HV-activiteit van het afgelopen jaar?
Moeilijk! Ik ben soms blijkbaar niet zo goed in keuzes

maken. Maar goed: ik vond de uitreiking van de 'Bemoei-je-d'r-mee-prijs' erg leuk, onze prijs voor vrijwilligersprojecten die de samenleving humaniseren. Ik heb ook genoten van de debatbijeenkomst in De Balie rond de Soedanees An-Na'im. Hij had onze Van Praag-prijs gewonnen omdat hij zich als moslim inzet voor humanisering binnen de islamitische wereld. Een druk bezochte bijeenkomst en een bijzondere man: bevlogen, interessant en vooral heel aardig.

6. Welke maatschappelijke trend houd je persoonlijk bezig?
Het zoeken naar nieuwe verbanden nu de traditionele banden wat wegvallen. Steeds meer mensen keren zich af van de 'ikke-ikke-en-de-rest-kan-stikken'-moraal en dat vind ik boeiend en hoopvol. Tegelijkertijd is er nog geen duidelijk nieuw verband voor in de plaats gekomen en dat vind ik soms een beetje eng. Want wat gebeurt er als het ons niet lukt om de grote groepen mensen die zich losgeslagen voelen ervan te overtuigen dat ze zelf verantwoordelijkheid voor hun situatie en hun omgeving kunnen nemen?

Betrokken professionals

Nico Stuij. Directeur van het Pedagogisch Studiecentrum Humanistisch Vormings Onderwijs (hvo).

1. Wat is volgens jou het bestaansrecht van het hvo?
Het leveren van een substantiële, inspirerende bijdrage aan de wereld- en levensbeschouwelijke oriëntatie van de jeugd. Dit vanuit universeel humanistisch gedachtengoed. Doel: de bevordering van menswaardige samenlevingen op onze planeet.

2. Hoe staat het hvo er over vijf jaar voor?
Dan is het inhoudelijk verdiept. De thema's die het Humanistisch Kenniscentrum nu bestudeert (zelf, zorg en wereldburgerschap) zijn dan uitgewerkt in lesprogramma's voor de scholen. Het aantal hvo-leraren is verdubbeld (nu vierhonderd), ook in het vervolgonderwijs (nu zestig). Scholen zien en waarderen de hvo-leraar als betrokken professional op het terrein van wereld- en levensbeschouwelijke vorming.

3. Wat levert je het meeste plezier in je werk?
De vaak hartverwarmende betrokkenheid van mensen die in enigerlei rol werkzaam zijn voor het hvo.

4. Wat is je belangrijkste beleidsprobleem in 2000?
De uitvoering van het meerjarenbeleidsplan ligt op schema. Zeer urgent is wel de herstructurering van de Stichting Beheer HVO, die de organisatie van het hvo regelt. Dit gebeurt nu vooral via werkgroepen van vrijwilligers. Hoeveel bewondering ik ook heb voor hun inzet, ze laten zich moeilijk aansturen, waardoor de Stichting Beheer

HVO haar verantwoordelijkheid nauwelijks kan waarmaken. Eind 2000 zou deze herstructurering voltooid moeten zijn, of in ieder geval een eind onderweg.

5. Wat vond je zelf de leukste hvo-activiteit van het afgelopen jaar?
De Slinger van Geluk, een project waarin ouders en kinderen het geluk verbeeldten in tekeningen en gedichten. De ontmoetingen tussen generaties en de confrontatie tussen dromen van toekomstig geluk en reflectie op

ervaren geluk, spraken mij erg aan. Heel spannend voor ons was de nauwe samenwerking vanaf 1 januari 1999 met het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum. Maar gelukkig bleek tijdens de evaluatie een jaar later dat de samenwerking prettig verliep en inderdaad meerwaarde opleverde.

6. Welke maatschappelijke trend houd je persoonlijk bezig?
De duurzaamheidstrend in het bedrijfsleven. Die vind ik hoopvol. Dat wat inmiddels al de 'nieuwe verzuiling' wordt genoemd, het onderscheid tussen zwarte en witte scholen, vind ik daarentegen beschamend. Die gaat lijnrecht in tegen de ontzuilingstrend in het onderwijs die ik ook zie en die ik bemoedigend vind. Het perspectief van een algemeen toegankelijke, pluriform levensbeschouwelijke, kleurrijke school komt hiermee toch langzaam dichterbij. Zo'n school kan pas echt als proeftuin dienen voor een menswaardige samenleving.

Baas van eigen leven

Mariusus Ernsting. Directeur van Humanitas, de humanistische vereniging voor maatschappelijke dienstverlening.

1. Wat zie je als de missie van Humanitas?

Het bieden van zorg- en dienstverlening aan eenieder die daarom vraagt, op een manier die de regie over het eigen leven en het sociale netwerk van mensen versterkt. Daarbij gaan we uit van humanistische kernpunten: verantwoordelijkheid, gelijkwaardigheid en respect.

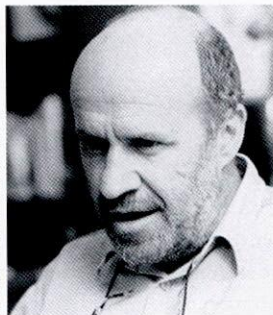

FOTO: HENK THOMAS

2. Hoe denk je dat Humanitas er over vijf jaar voorstaat?

Dan is het een netwerk-achtig conglomeraat van vrijwilligersgroepen en werkstichtingen, die werken aan het geïntegreerd samenleven van alle groepen. Maatjes-projecten, levensloopbestendig wonen, gezingsvervangende tehuizen, brede en flexibele vormen van kinderopvang, ze gaan in principe van hetzelfde concept uit: je blijft baas van je eigen leven, je bent zoveel mogelijk zelfredzaam, en de hulp die je krijgt is altijd op maat. Onze grootste wens is het om een wijk te ontwerpen en te bouwen waarin mensen op die manier kunnen leven.

3. Wat geeft je het meeste plezier in je werk?

Ik vind het leuk als er veel initiatieven op me afkomen die ik kan verbinden met al lopende activiteiten die elkaar dan weer versterken. Helemaal leuk is het als ik die initiatieven kan plaatsen in een perspectief op ontwikkelingen op langere termijn.

4. Wat is je belangrijkste beleidsdoel in 2000?

Het zo productief mogelijk maken van de resultaten van

onze grote campagne 'Doen wat je moet doen'. Ik wil meer bekendheid, meer vrijwilligers en meer leden. Het zou fijn zijn om niet meer ellenlang te hoeven uitleggen wat Humanitas is en doet, gewoon omdat mensen dat al weten. Ik zou vrijwilligers graag zo inzetten dat hun werk aansluit bij hun praktische mogelijkheden, hun verwachtingen, interesses en kunde. En ik zou leden zodanig bij de vereniging willen betrekken dat ze zich willen opstellen als ambassadeurs van

Humanitas en lokaal aanspreekbaar kader worden.

5. Wat vond je de leukste Humanitas-activiteit van het afgelopen jaar?

Uit de veelheid kies ik toch de Landelijke Burendag, omdat de burendag bijna een metafoor is voor de Humanitas-filosofie: verantwoordelijkheid begint bij jezelf, om de hoek, en die kun je verwerkelijken zonder meteen grote bureaucratische apparaten in te schakelen. Elkaar aanspreken, helpen als dat nodig is, en samen leuke dingen ondernemen: gelukkig zijn er nog heel wat mensen die doen wat ze moeten doen.

6. Welke maatschappelijke trend houdt je bezig?

De spanning tussen autonomie en verantwoordelijkheid. Je wilt je eigen leven kunnen leiden met alle mogelijke voorzieningen die dat faciliteren (kinderopvang, maaltijd aan huis, boodschappenservice, Internet) en tegelijk beseft je dat daarmee isolement, onverschilligheid, verwaarlozing en disrespect op de loer liggen.

Omroep politiek

Jan Haasbroek. Directeur van HUMAN, de Humanistische Omroep

1. Wat is het bestaansrecht van de Humanistische Omroep?

In de Nederlandse omroepwetgeving is plaats ingeruimd voor zogenoemde genootschappen op geestelijke grondslag. Het Humanistisch Verbond is door de wetgever als zo'n genootschap aangemerkt. Zolang de wetgever het humanisme als geestelijke stroming een plaats blijft toekennen binnen de landelijke publieke omroep, schept de Humanistische Omroep er een eer in om voor het Humanistisch Verbond of voor de Humanistische Alliantie steekhoudende en prachtige uitzendingen te verzorgen. Vraag mij niet waarom wij zo weinig zendtijd hebben en de katholieken en christelijken zoveel. Dat valt alleen historisch te verklaren en had allang rechtgetrokken moeten worden.

FOTO: ANNALEEN LOUWES

2. Hoe staat de Humanistische Omroep er over vijf jaar voor?

Dat zou ik niet weten. Niets grilliger en onvoorspelbaarder dan de omroep politiek. Kijk maar naar het VARA-avon-

tuur! Ook de technische ontwikkelingen verrassen ons steeds weer. Ons bestel is niet meer van deze eeuw. Omroepen worden een sta-in-de-weg tussen kijkers en programmamakers. Deze maand bestudeer ik in Silicon Valley (California) de nieuwste snuffjes op het terrein van de convergentie tussen computer, telecom en omroep.

3. Wat levert je het meeste plezier op in je werk?

Op het eerste gezicht is mijn werk niet te harden: in de file, vergaderen, rapporten lezen, schrijven en afleggen (in de daartoe bestemde leggers), besprekingen, etentjes, declareren, telefoontjes, snoepreisjes en wat al niet. Beleid en beheer, men zou het zijn ergste vijand niet toewensen. In het echt is het machtig. Lieve en talentvolle mensen om je heen, die programma's maken waar wij ons bescheiden publiek veel genoeg mee verschaffen. *De eerste keer, Verwarring in de stad, De wet op het kleinbedrijf, De Tijd, de Stroom*, het zijn stuk voor stuk juweeltjes.

4. Welke beleidshobbels wil je in 2000 nemen?

Het zou niet gek zijn als het ons lukt om het komende seizoen met één of meerdere programma's op Nederland 3 te komen. Ook een nieuwe uitzendvergunning is niet te ver-smaden. (Nooit meer 'beleidshobbel' zeggen).

5. Wat vond je zelf het mooiste HUMAN-programma van het afgelopen jaar?

Een onmogelijke vraag. Geeft enorme ruzie. Leuk is ook helemaal geen criterium. Ik ben trots op ons programma over het Eichmann-proces, maar leuk...? En het was ook nog aankoop, dus voor een deel genade in plaats van ver-dienste. Ik neem professioneel en analytisch kennis van radio- en televisieprogramma's. Leuk is daarbij voor mij geen criterium. Ik leer ook veel van verschrikkelijke formu-les als *De Bus*. Denkt u vooral niet dat ik een leuke baan heb, al is de bezoldiging wel weer dik in orde. Hoewel,

slecht articulerende, blonde presentatiemeisjes verdienen in de commercie veel meer voor hun stuitende kunstjes. Het leukste programma, vroeg u? *Stroei Voei*.

6. Welke maatschappelijke trend houdt je persoonlijk bezig?

Ik ben niet zo met maatschappelijke trends bezig. Ik ga liever naar de film, bewandel een Waddeneiland of lees een boek. *Happiness* van Solondz vond ik een aangenaam incorrecte film. *Politicide* is een aardig boek. In *Het geheim van de schrijver* overdrijft Dorrestein lekker dat niet de auteur zijn verhaal concipieert, maar dat het boek zijn schrijver stuurt. Zo denkt u waarschijnlijk nog steeds dat u soms een boek koopt. Bah, wat aanmatigend. Elk boek kiest zijn eigen lezers. Omdat ik veel boeken met zenders heb uitgerust, kan ik dat makkelijk empirisch aantonen.

Fascinatie voor ICT

Jaap Dijkstra. Directeur van het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking (Hivos)

1. Wat is de missie van Hivos?

Hivos moet drie dingen goed duidelijk maken: dat er ook anno 2000 welvaarts verschillen in onze wereld zijn die menselij-kerwijs gesproken niet kunnen, dat de inter-nationale dimensie in ieder Nederlands leven een forse rol speelt en dus mee moet wegen in bijna elke beslissing, en dat armoede geen van god gegeven zaak is, maar een toestand waaraan mensen iets kunnen veranderen. Het bestaansrecht van Hivos schuilt in onze aanpak. We vertrouwen in de capaciteiten van mensen en we spannen ons speciaal in voor minderheden die gedisci-mineerd worden. Verder relativeren we ons eigen belang (internationale samenwerking is niet voorbehouden aan ontwikkelingsorganisaties en de mensen in het Zuiden kun-nen zelf veel). Tegelijkertijd weten we dat we vernieuwend zijn (denk aan het Cultuurfonds, het Hivos Triodos krediet-fonds en onze aandacht voor de rol van Internet en ICT in het Zuiden).

2. Hoe denk je dat Hivos er over vijf jaar voorstaat?

Hivos wordt dan, nog meer dan nu, getypeerd door zijn ver-bindingen met andere maatschappelijke organisaties, zoals het Aidsfonds, de Fair Trade Organisatie, het Hubert Bals Fonds, de Triodos Bank, Milieudefensie, Max Havelaar. De banden met gelijkgezinde Europese collega-organisaties zijn ook verstevigd. De Europese dimensie biedt veel nieuwe kan-sen om een rol van betekenis voor het Zuiden te spelen.

3. Wat geeft je het meeste plezier in je werk?

De ervaring dat mensen in lastige situaties steeds weer opnieuw oplossingen weten te vinden. Als ik in het Zuiden reis en spreek met groepen en organisaties die Hivos steunt, dan raak ik steeds weer onder de indruk van het vernuft en de taaiheid van mensen. Daarbij blijkt je, ondanks de grondige culturele en maatschappelijke verschillen, in veel gevallen toch heel gauw gemeenschappelijke grond onder de voeten te hebben.

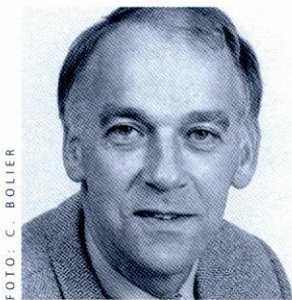

FOTO: C. BOLIER

4. Wat is je belangrijkste beleidsdoel voor 2000?

De discussie met mevrouw Herfkens in positie-ve zin beslechten (zie vorige *Humanist*, red.). Een goede politieke discussie voeren over de inhoud van het medefinancieringsprogramma, en daarmee over aard, aanpak en effectiviteit van het werk van organisaties als Hivos. Nederland heeft een programma gecreëerd dat in veel landen in Europa navolging krijgt. Die aanpak is het waard om intelligent verdedigd te worden. Nederlandse politici en journalisten moeten ver-der kijken dan hun zuilenaversie toelaat.

5. Wat vond je de leukste Hivos-activiteit van afgelopen jaar?

De activiteiten die we ondernemen op het gebied van Internet en ICT. De snelheid van die ontwikkelingen is ver-bluffend. Ik vind het inspirerend om te zien hoe mensen in het Zuiden, waarvan je op grond van de plek waar ze wonen zou denken dat ze nog eeuwen te overbruggen heb-ben, opeens meedoen in het internationale debat. Ze halen als het ware via een hink-stap-sprong de geschiedenis in. Via Internet ontstaan netwerken van mensen die sterkte, hou-vast en bescherming bieden en die bovendien de internationa-le agenda steeds meer bepalen. Zo is de agenda van Social Summit bepaald, zo heeft de internationale vrouwenbeweging de inhoud van de Cairo- en Bejing-conferentie flink kunnen beïnvloeden. Zo krijgt werelddburgerschap inhoud.

6. Welke maatschappelijke trend houdt je bezig?

Ik ben gefascineerd door de ontwikkelingen op het gebied van nieuwe media en ICT. Ik weet niet zeker of er onder invloed van de digitale revolutie een 'nieuwe economie' aan het ont-staan is die zich onttrekt aan de conjunctuurwetten van de 'oude economie' die ik nog geleerd heb. Maar dat er veel aan het veranderen is, dat de wereld op dit moment onorthodox door elkaar wordt geschud, daarvan ben ik overtuigd.

DENKEN & DOEN

Activiteiten in april

Nazmiye Oral belicht in een autobiografische solovoorstelling de ontroerende en vooral ook absurde momenten uit het leven van een Turkse vrouw in Nederland. Staand aan het graf van haar vader komt zij tot het besef dat de keuzes die zij maakt in haar leven worden bepaald door haar ouders en omgeving. De tweede voorstelling is van Rabia el Wali over de relatie tussen een Marokkaanse vrouw en een Nederlandse man. Heeft zo'n relatie wel toekomst? Het derde is een toneelstuk van Ozkan Gölpinar over de verwarring van een huwelijksnacht met een onbekende.

Vlinders in je buik

In de maanden maart en april staat het Tropeninstituut Theater in het teken van liefdes- en vriendschapsrelaties van jonge moslims. Op 1 april verbeelden drie jonge mensen dit thema in drie verschillende voorstellingen op een originele manier. Plaats: Tropeninstituut Theater Amsterdam. Tijd: 19.00 uur. Toegang: f15,- (f10,-).

Moloch

Deze indrukwekkende film toont een dag uit het leven van Hitler. Hij wordt omringd door zijn naasten zoals Borman, Goebbels en Eva Braun. Tot half april te zien Rialto Amsterdam, Lantaren/Venster

Rotterdam en Cinemariëburg Nijmegen.

Gat in middenveld

Op maandag 3 april organiseren De Rode Hoed en de Humanistische Alliantie lezingen en discussie over de afkalving van het maatschappelijke middenveld en de verhouding tussen overheid en middenveldorganisaties. Plaats: De Rode Hoed in Amsterdam. Tijd: 18.30 tot 21.15. Toegang: gratis.

Praten over de dood

Van 4 april tot 9 mei organiseren de regionale afdelingen van de AVVL, Humanitas en het Humanistisch Verbond zes bijeenkomsten in de Zaanstreek. Deelnemers kunnen, onder deskundige

begeleiding, ervaringen en informatie uitwisselen aan de hand van het boek *Praten over de dood verrijkt je leven*. Informatie: Mw. T. van der Hut: 075-6157987.

Liefde in eenzame tijden

Op 6 april spreekt prof. dr. P. Verhaeghe, hoogleraar psychoanalyse en raadplegingspsychologie, over de seksuele revolutie en de gevolgen die deze heeft gehad voor ons idee over drift, passie en verlangen. Plaats: Collegezaal Nieuwenhof, Zwingelput 4, Maastricht. Tijd: 20.00 uur. Toegang: gratis.

'Het menselijke gezicht van het kwaad tonen, is nodig om het kwaad te begrijpen', Dit geeft regisseur Sokoerov op als reden voor het maken van dit psychologische portret van Hitler. Het is een indrukwekkende en interessante film over de megalomane dictator, die gebukt ging onder smetvrees en hypochondrie. De

mensen die hij om zich heen verzamelt, praten hem allemaal naar de mond. Eva Braun is de enige uitzondering. Ze zegt bijvoorbeeld: 'zonder toeschouwers ben je niets, een lijk'. Eva maakte zich ondergeschikt aan de liefde en kon zich daardoor vrij bewegen, wat haar echter tegelijkertijd ook totaal machteloos maakte.

televisie

informatie

radio

gezocht

expositie

activiteit

lezing

humanistisch verbond

I can't get nosatisfaction; Mick Jagger, en velen met hem, konden er geen genoeg van krijgen in de jaren zeventig: alles moest kunnen, en alles was ook mogelijk. Dit heeft niet standgehouden. Seks willen we wel, maar dan het liefste binnen een relatie en vreemdgaan wordt niet op prijs gesteld. De perfect bevredigde mens, binnen de perfect harmonische relatie is kennelijk niet mogelijk. Met deze lezing wil Verhaege aantonen dat de seksuele revolutie voor een verkeerd begrip heeft gezorgd van de dialectiek tussen drift en verlangen. Wat zijn hiervan de gevolgen?

De toekomst van hun dochter is de inzet. Vader en moeder voeren een keiharde strijd waarbij ze alles uit de kast halen; ratio, emoties, liefde, haat, botheid, raffinement, eerlijkheid, achterklap. De hele leefomgeving wordt in de strijd betrokken en zelfs medeplichtig gemaakt. Uiteindelijk blijkt hun strijd niet eens om de dochter te gaan.

Ribbius Peletierprijs

Deze prijs wordt op 7 april uitgereikt aan een vrijwilliger of professioneel werker die zich vanuit een humanistische levenshouding op een bijzonder manier voor (vrouwen)emancipatie heeft ingezet. Plaats: Zuilenzaal boven het Polmans Huis, Keistraat, Utrecht. Tijd: 15.00 tot 17.30. Toegang: met kaart, op aanvraag (beperkt) verkrijgbaar. Informatie: 030-2390175.

Muziek en symboliek

In haar eigen land, Mauretanië, is ze razend populair. In april zingt Ooleya Mint Amartichitt in ons land. 8 april is ze in het Tropeninstituut Amsterdam, 9 april in Rasa in Utrecht, 12 april in het

Stadstheater in Zoetermeer, 13 april in het Muziekcentrum in Zoetermeer en op 14 april in Korzo in Den Haag. Informatie: 030-2316040.

Leren debatteren

U vindt debatteren leuk, maar moeilijk? U wilt uw tong en geest weleens scherpen aan een bepaald onderwerp, maar u weet niet hoe? Het Humanistisch Verbond biedt uitkomst. In het weekend van 14 tot en met 16 april organiseert SBI samen met het HV een training 'publiek debat'. Plaats: conferentiecentrum Korte Hemmen in Friesland. Informatie: 020-5219000 of info@humanistischverbond.nl.

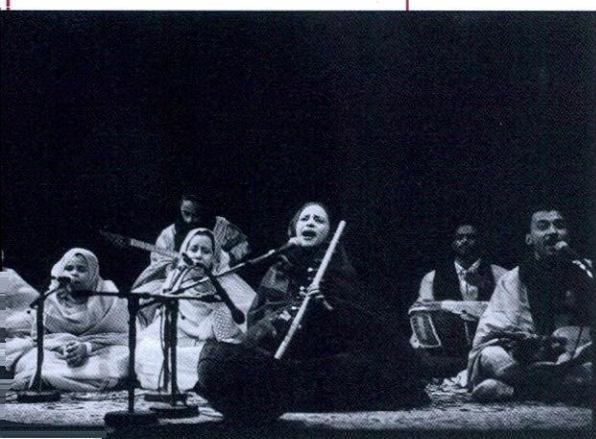
De Vader

Toneelgroep Teneeter gaat van 14 april tot 2 juni het land door met de tragikomedie *De Vader* van de Zweed August Strindberg. Het stuk is geschreven in 1887, maar geeft een nog steeds reëel beeld van een onttakelend huwelijk. Over hoe liefde het onderspit delft als twee mensen macht ambiëren.

Paasmars voor ontwapening

Vindt u dat het de spuigaten uitloopt met de wapenhandel? Tweede paasdag, 24 april, wordt in Hengelo een mars gelopen voor ontwapening en vrede. De route gaat langs de bedrijven Stork, Holland Signaal en Urenco. Informatie: 070-3658533.

Ooleya Mint Amartichitt zingt poëtische liederen over de heldendaden en tradities van haar voorouders. Fascinerend aan de Mauretaanse muziekcultuur is het duidelijke onderscheid tussen het donkere en het lichte. Het zwarte vertolkt de zwart-Afrikaanse invloeden en staat voor mannelijkheid en diepte, het witte vertegenwoordigt de Moorse invloeden en staat voor liefde, plezier en verfijning. Er is ook een gespikkelde mengvorm. Ooleya begeleidt zichzelf op de ardin (harpluit) en wordt bijgestaan op de tidinit (luit) en de tbel (grote trom). Haar zusjes begeleiden haar vocaal met hun heldere stemmen.

**Sluitingsdatum meinumner:
10 april**

Overleven door te haten

In deze korte serie vertellen mensen hoe ze met haat omgaan.

Dit keer het verhaal van H. Biesart (86). De verschrikkingen die hij als gevangene in een Jappenkamp ondervond, hebben een blijvende haat in hem geplant.

Huib Afman

"Nadat ik de HBS voltooid had, kreeg ik in 1939 een veelbelovende baan aangeboden in Nederlands-Indië. Ik was toen 26. Per schip reisde ik naar Jakarta. Na twee jaar kwamen de Japanners. Aanvankelijk had ik er geen idee van wat daarvan de consequenties zouden zijn. Nu weet ik dat ik toen heb leren haten. Na de oorlog ging ik terug naar Nederland. Ik heb altijd een goede baan gehad, ik ben jarenlang directeur van een financiële instelling geweest. Ik heb dus niet veel te klagen gehad in mijn leven. Behalve dan over die episode in gevangenschap. Die heeft een groot stempel op mijn leven gedrukt. Ik was van huis uit katholiek, maar mijn geloof is gaan wankelen door die gevangenschap. Welke God laat zo iets toe? Het is de zwaarste periode uit mijn leven geweest."

"Ik praat er niet graag over. Waarom niet? Omdat de luisterende persoon ernaar moet vragen en veel mensen durven dat niet. En als er al eens naar gevraagd wordt, loop ik de kans dat die persoon aanvoelingsvermogen mist.

De kans dat ik mijn ervaringen met een lotgenoot kan delen, wordt elke dag kleiner. Daarnaast kan ik er zelf ook niet goed over praten. Er is te veel gebeurd."

"Toen de Japanners Nederlands-Indië binnenvielen, ben ik opgeroepen. Ik was aanvankelijk landstormsoldaat, maar ben uiteindelijk aangesteld als vaandrig in bijzondere dienst. Ik heb die job ook uitgevoerd, tot de capitulatie. Inmiddels was ik naar een gevangenkamp overgebracht in Birma. Laat mij uitdrukkelijk stellen: daar leerde ik voor het eerst wat 'haten' is. Ik haatte de Japanners niet in het algemeen, maar bepaalde individuen wel. Op een dag kwam er een Japanner het kamp binnen, samen met een groep andere militairen. Ringbaard noemden we die man. Hij had een aapje bij zich, dat hij met touw in elkaar frommelde. Vervolgens begon hij daar mee te voetballen tot de flarden in het rond vlogen. Door die ervaring koesterde ik extreme haatgevoelens jegens die man en het vreemde is, dat ik hem nog steeds terug wil pakken. Dat zou me veel voldoening schenken. Het zal wel nooit meer gebeuren,

maar het geeft aan hoe diep die haat bij mij zit.”

“Zelf heb ik daar ook geleden, zowel psychisch als lichamelijk. Iedereen in het kamp zat onder de zweren. Ook ik was er slecht aan toe en moest daarom een bezoek brengen aan een Japanner die suggereerde arts te zijn. Die man heeft uiteindelijk twee cholera-tyfus vaccins, twee cc intraveneus, bij mij ingespoten. Vijftig meter buiten de deur stortte ik in elkaar. De dosering was veel te hoog en die man schepte er blijkbaar genoeg in om met de levens van ons, gevangenen, te spelen. In een ander geval wilde ik te hulp schieten. Ik meldde een groep af

van zestig man die buiten had gewerkt. Een jongen uit de eerste rij kreeg een aanval van epilepsie. Terwijl die commandant daar staat, loop ik natuurlijk naar die jongen toe om hem te helpen. Daar ben ik diezelfde dag nog voor afgeranseld, ten aanschouwe van iedereen. Ik had het bevel van de Japanse officier genegeerd en had het Japanse gezag ondermijnd. Vervolgens kreeg ik een stokje in mijn mond, die daardoor open bleef. Daar lieten ze water in druppelen. Gelukkig hebben ze me op tijd uit die benarde positie bevrijd, want als je die marteltechniek een aantal dagen doorzet, ga je dood. Zo groeit de haat wel.”

“Tijdens mijn gevangenschap heb ik mijn haat nooit echt kunnen uiten. Niet in de vorm van verzet of geweld althans. Het enige wat ik kon doen, was erover praten met mijn kampgenoten. Dat was een soort uitlaatklep, een manier om je gevoelens te delen. Dan zeiden we: ‘Snap je nou dat die mensen zo kunnen zijn?’ Want je denkt namelijk dat alles te begrijpen is. Maar dit was en is nog steeds niet te begrijpen.

Door het leed dat die Japanners je aandoen, ga je hen vanzelf haten. Die haatgevoelens verdwijnen ook niet. Maar ik denk dat ik de oorlog voor een belangrijk deel heb overleefd dankzij die haat. Door mijn haatgevoelens in stand te houden, kon ik vooruit kijken. Ik heb namelijk altijd gedacht: eens komt er een dag dat ik ze terug kan pakken.”

“Begin jaren zeventig heb ik twee keer Japan bezocht. Dat was in het kader van mijn werk. Ik heb daar bewust gezwegen over mijn kamptijd. Wat schiet je ermee op? Je ziet toch niet aan het gezicht van een Japanner of hij goed of fout is geweest in de oorlog. De kans dat je de verkeerde persoon erop aanspreekt is groot en dat wil je voorkomen. Daarnaast generen ze zich vaak als je erover begint.”

“Haat kan een zekere voldoening geven, als je er uiting aan kan geven. Maar dat kan ik niet. Het liefst zou ik alsnog willen ingrijpen, een daad willen stellen. Mijn haat heeft geleid tot onverwerkte gevoelens, negatieve gevoelens. Een oplossing daarvoor bestaat niet echt. Tijd slijt, zou ik zeggen. Je moet erin leren berusten. Maar dat is een hele zware opgave. Ik heb mijn haatgevoelens geaccepteerd. Ik moet wel, want ze zullen nooit helemaal weg gaan.”

ingezonden mededelingen

Nalaten is iets heel anders dan nalatigheid

Bij een overlijden moet er snel heel veel geregeld worden. Dat gaat veel gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Maar veel mensen vinden het moeilijk of onaangenaam om zulke maatregelen te treffen.

Het Steunfonds Humanisme heeft betrouwbare, ervaren mensen die u kunnen helpen. Als uw executeur- testamentair bespreken ze met u hoe uw laatste wil er uit moet komen te zien. En uiteindelijk dragen ze ook nog zorg voor punctuele uitvoering.

Het Steunfonds Humanisme is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond strijdt voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch op nummer (020) 521 90 00 of met de onderstaande bon.

STEUNFONDS
Humanisme

JA ik wil meer informatie over een executeur-testamentair van het Steunfonds Humanisme.

naam v / m

adres

pc / plaats

telefoon H

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam

Uit het hoofdbestuur

'Religionskritik'

"Ik vind het boeiend om te zien hoe humanisten in andere Europese landen denken en te werk gaan. Om praktijken te vergelijken, ervaringen en inzichten uit te wisselen. Wat ik dan in algemene zin merk, is dat het Nederlandse humanisme vooral probeert om de pluriformiteit te benadrukken. Verschillende levensbeschouwingen kunnen hier goed naast elkaar bestaan. In sommige Europese landen profileren humanisten zich veel meer als atheïstisch. Dat is vaak ook wel begrijpelijk: in Polen bijvoorbeeld is de macht van de katholieke kerk zo groot en allesdoordringend, dat je als humanist echt moet strijden voor je recht op een leven zonder godsdienst. Maar ook in Engeland zie je dat. Ook al gaan heel veel Britten niet naar de kerk, er wordt toch vanuit gegaan dat je je op één of andere manier verhoudt tot de Anglicaanse moederkerk. In Nederland is het al eeuwen zo dat niet één godsdienst het geestelijk leven domineert, waardoor die ruimte voor pluriformiteit vanzelfsprekender is."

Tryntsje de Groot uit Heerenveen is kersvers lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond. Twintig jaar geleden begon ze als leraar humanistisch vormingsonderwijs (hvo) op een basisschool. Inmiddels doceert ze zelf onder meer didactiek aan (aanstaande) hvo-docenten. Onlangs gaf ze in Berlijn een bijscho-

lingsseminar. Het lijkt haar spannend om daar hvo-lessen te geven - 'kijken of het verschilt, kinderen in zo'n grote buitenlandse stad' - maar omdat ze er geen eigen klassen heeft, is het bij enkele observaties gebleven. Ook daar liep ze tegen cultuurverschillen op. Zo heet hvo in Berlijn 'Lebenskunde' en in dat vak besteden ze aandacht aan 'Religionskritik'. Tryntsje: "Ik dacht: 'Hè? Je hoeft toch niet per se kritiek te hebben op religie?' Maar het woord 'kritiek' blijkt daar een heel andere lading te hebben. Het gaat meer om onderzoek naar de betekenis van religie. Ik vind dat verfrissend. Het maakt dat je weer met enige afstand naar je eigen praktijk kijkt."

In Berlijn is nu een discussie gaande om levensbeschouwelijke lessen op de basisschool te verplichten. Tryntsje: "Leerlingen kunnen dan kiezen tussen islamitische les, godsdienstles of een equivalent van hvo. Ik bespreek dan met Duitse humanisten of zo'n vak wel verplicht zou moeten worden. Mijn Duitse collega's en ik vinden dat je het niet moet verplichten. Leerlingen - of hun ouders - moeten verschoond kunnen blijven van welk levensbeschouwelijk onderwijs dan ook, als zij dat willen. Ook al probeert hvo juist openheid en tolerantie te bewerkstelligen, ik vind dat je dat op principiële gronden mag weigeren."

Tijdschrift voor Humanistiek

Het eerste nummer van het nieuwe *Tijdschrift voor Humanistiek* is van de persen gerold. Het tijdschrift is ontstaan uit de samenvoeging van *Praktische Humanistiek* en *Rekenschap* en combineert praktijkbijdragen, wetenschappelijke artikelen, essays, casuïstiek, onderzoeksverslagen, columns, boekbesprekingen en signalementen. Ieder nummer belicht een apart thema. In het aprilnummer is dat 'de moraal van het strafrecht'. Naast het themagedeelte in dit nummer ook de Socrateslezing van Harry Kunneman. Voor dit jaar staan nog drie thema's op de agenda: levenskunst (juli), uitsluiting en empowerment (oktober) en economie en cultuur (december). Voor 2001 zijn nummers gepland over de ontwikkelingen bij de krijgsmacht, empathie en diversiteit.

Het tijdschrift telt 96 pagina's en is te bestellen bij uitgeverij SWP, Postbus 257, 1000 AG Amsterdam. Losse nummers: f28,50 plus porto. Informatie, ook over abonnementen: 020-3307200. Redactiesecretariaat: T. Van den Ende, 030-2390100 (dinsdag en donderdag), tvde@uwv.nl

Oorzaken armoede

Wat zijn de oorzaken van armoede? Naar aanleiding van de vragen die de heer Billius de afgelopen Algemene Ledenvergadering stelde, wil ik dit jaar twee of drie keer bij elkaar komen op een centrale plek in Nederland om over dit thema van gedachten te wisselen. Ik denk aan een groepje van vijf tot tien personen, die graag willen nadenken, brainstormen en discussieren over de diverse oorzaken van armoede in Nederland. Heeft u interesse? Meldt u dan aan bij Loes Thewissen, 020-5219000. Wij zorgen voor leessuggesties en prikken een datum op zo kort mogelijke termijn.

Yvonne Breuk, directeur HV

Brieven zijn van harte welkom, maar de redactie kan besluiten ze in te korten of niet te plaatsen

Spiritualiteit 6

Toen ik in de *Humanist* van februari het interessante artikel over spiritualiteit las, vroeg ik me af: vanwaar toch die toenemende belangstelling voor het spirituele? Zelf was ik reeds op jeugdige leeftijd bezig met vragen waarop ik geen antwoord kreeg. Dat vragen is begonnen toen ik mij bewust werd dat de mens onmachtig is de oneindigheid van ruimte en tijd te bevatten. De vraag is: wat kan het ervaren van spiritualiteit voor je betekenen? Heeft het invloed op je levenshouding? Is het een verrijking voor je geestelijk leven? Spiritualiteitsbeleving is zeer individueel geaard. Mij geeft het een sterk gevoel van verbonden-

heid met mens en natuur. Het 'bezig zijn' met het spirituele heeft mij in de jaren veertig niet verhinderd lid te worden van het Humanistisch Verbond en mede te ijveren voor de rechten van buitenkerkelijken. Discussieren over spiritualiteit is moeilijk. Het deed mij genoeg te lezen dat jonge humanisten daar toch een poging toe doen.

Jaap Klouwen, Apeldoorn

Zinloos geweld

Het ingetogen en uitstekende artikel 'Protest voor de camera' in het maartnummer van de *Humanist* maakt nog eens duidelijk dat geweld hoe dan ook altijd onder ons zal zijn. Is het momenteel gericht op individuen, vroeger was er opzettelijke massa-vernietiging. De Eerste Wereldoorlog is daar een triest voorbeeld van: een hele generatie jonge mannen werd

zonder enige inspraak naar het front gestuurd. De Tweede Wereldoorlog heb ik als kind in Rotterdam meegeemaakt. Alle normen en waarden werden in die jaren door de nazi's omgedraaid; 'wat recht was werd krom en andersom'.

Hoe moet een humanist met deze totale waanzin omgaan? Zelf heb ik geleerd om in de eerste plaats zelf te overleven samen met mijn geliefden. Pas in een redelijk geordende maatschappij valt verder te denken aan het uitdragen van humanistische waarden, doch wel met constant rinkelende alarmbellen in het achterhoofd. De 'overheid' overal de schuld van geven gaat voorbij aan het blote feit dat de mens onderdeel blijft van de 'wrede' natuur. De 'overheid' bestaat uit mensen zoals wij die, uitzonderingen daargelaten, er het beste van trachten te maken. Vanuit een groot verantwoordelijkheidsgevoel, in het ideale geval.

Ger Kaim, Hoevelaken

Minisymposium Levenskunst en ALV

Hoe ziet een hedendaagse levenskunst eruit? Dat is een van de vragen waar het Humanistisch Verbond de komende tijd aandacht aan wil besteden. Het boek *Werken met waarden* heeft immers niet voor niets als ondertitel 'Levenskunst en maatschappelijke betrokkenheid in de 21e eeuw'. Aan

dit thema wordt op zaterdag 13 mei 's ochtends een minisymposium gewijd. Eerst houdt Joep Dohmen (Universiteit voor Humanistiek) een inleiding waarin hij vertelt waarom volgens hem in onze tijd het gesprek over levenskunst noodzakelijk is en wat in dat debat aan de orde moet

zijn. Zijn inleiding wordt van commentaar voorzien door 'geluksprofessor' Ruut Veenhoven (Socrates-hoogleraar) en Michel Kerkhof (Humanitas). Daarna is er de ruim de tijd om onder leiding van Marjan Slob (hoofdredacteur *Humanist*) met elkaar en de inleiders te discussiëren. Het symposium vindt plaats in het Vergadercentrum APS, Zwarte Woud 2 te Utrecht en begint om 10.30 uur.

's Middags vindt vanaf 13.30 uur de **Algemene Ledenvergadering** plaats waarbij onder meer het jaarverslag en de jaarrekening aan de orde komen. De dag wordt afgesloten met een hapje en een drankje.

U kunt zich opgeven via onderstaande bon. Op de bon graag aangeven of u alleen de ochtend komt, alleen de middag, of de hele dag wilt meemaken en daarbij gebruik maakt van de lunch.

Bon (zonder postzegel) opsturen naar: Humanistisch Verbond t.a.v. Loes Thewissen Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam

O P G A V E B O N

MINISYMPOSIUM LEVENSKUNST EN/OF ALV 13 MEI 2000

Naam: _____

Adres: _____

Woonplaats: _____

Telefoonnummer: _____

geeft zich op voor

de ochtend _____

de middag _____

de hele dag _____

lunch (gratis) _____ ja/nee

Bon (zonder postzegel) opsturen naar: Humanistisch Verbond t.a.v. Loes Thewissen, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam.

Multiculti

Nederland immigratieland. Het multiculturele (of monoculturele) drama. De kranten staan er bol van. Of speelt zich helemaal geen drama af, maar moeten we ons gewoon wat extra inzetten om te zorgen dat er geen kloof groeit tussen autochtonen en nieuwkomers?

Onder de titel 'Identiteit en diversiteit: humanisten in de multiculturele samenleving' is het Humanistisch Verbond een project gestart dat in 2000 en 2001 zal leiden tot landelijke en lokale debatten en andere activiteiten. Georganiseerd door humanisten en allochtonen samen. Het idee: met elkaar praten in plaats van over elkaar, over elkaars achtergrond en levensbeschouwing, over maatschappelijke thema's die ons als inwoners van Nederland interesseren, over normen en waarden, geweld op straat, ouderdom, levenskunst.

Het project is ingegeven door vragen. Hoe verhouden humanisten zich tot nieuwkomers en de toegenomen verscheidenheid aan subculturen in de Nederlandse samenleving? Zien we problemen of kansen, voelen we ons bedreigd of zijn we nieuwsgierig? En hoe kunnen we bijdragen aan de integratie van nieuwe Nederlanders? *Heeft u ervaringen of ideeën rond dit projectthema, wilt u zitting nemen in een klankbordgroep of een multicultureel debat bij u in de buurt organiseren, neem dan contact op met projectleider Paulien Boogaard, telefoon 020-5219022. E-mail: p.boogaard@lb.humanistischverbond.nl*

Kom naar de HUMANISTISCHE ZOMERSCHOOL

Ook dit jaar organiseert het HV de humanistische Zomerschool. Een midweek lang kunt u van gedachten wisselen over drie thema's die door inleiders van verschillende kanten worden belicht. De cursussen worden georganiseerd in samenwerking met de Internationale School voor Wijsbegeerte en vinden plaats in het conferentiecentrum te Leusden.

Programma:
26-30 juni: 'Identiteit en diversiteit'
Doel van deze zomerweek is bij te dragen aan een beter onderling begrijpen van andere levensbeschouwingen. Op een heel concreet niveau komen belangrijke momenten in een levensloop aan de orde: geboorte, opvoeding, relatievorming, werk en dood.

24-28 juli: 'Het lichaam'
Een verkenning van de verschillende noties en ideeën van 'het lichaam', zoals ze in de geschiedenis van de filosofie naar voren zijn gekomen. Thema's: lichaam en geest, lichaam en zorg, lichaam en intimiteit, lichaam en spiritualiteit, en lichaam en expressie.

7-11 augustus: 'Levenskunst en verantwoordelijkheid'
De kunst goed te leven staat soms op gespannen voet met wat wij allemaal 'moeten' doen. Filosoof Jan Flameling begeleidt deelnemers bij een nadere bezinning op die spanning; het gedachtegoed van filosofen als Sartre, De Beauvoir, Foucault, Levinas en Irigaray komt daarbij aan bod.

De kosten bedragen f 600,- voor mensen die als vrijwilliger actief zijn en f 750,- voor HV-leden.

Wilt u de folder ontvangen, bel dan: 020-5219000

Ook de ASN Bank maakt vuile handen

Mensen in de Derde Wereld steken graag zelf de handen uit de mouwen voor een betere toekomst. Daarom stimuleert de Algemene Spaarbank voor Nederland eerlijke handel met ontwikkelingslanden en werkt ze samen met organisaties die de mensen daar leren hun eigen boontjes te doppen. Een handelwijze die de ASN Bank al vanaf de oprichting in 1960 in het bloed zit.

Mensenrechten, natuur en milieu, de Derde Wereld en het algemeen welzijn van mens en dier zijn enkele van de toetsstenen bij investeringen. Zodat u geen aandeel heeft in pakweg kinderarbeid, de wapenindustrie, nucleaire industrie of bio-industrie als u zaken doet met de ASN Bank. En dat loont. Ook in de vorm van prima rendementen, die beslist niet onder doen voor die bij de grote banken. Zo steeg de koers van het ASN Aandelenfonds de afgelopen 3 kalenderjaren met maar liefst 154%*.

De ASN Bank voert uitsluitend spaar-, beleggings- en hypotheekproducten. U handhaaft uw huidige betaalrekening bij bank of giro, want via die rekening kunt u - vanuit huis - geld storten op (of opnemen van) uw rekening bij de ASN Bank. Snel en gemakkelijk. Wilt u meer weten? Vul dan snel de bon in.

Ja, ik wil meer weten over de ASN-aanpak en over:

- ☐ ASN-spaarvormen
- ☐ ASN-beleggingsfondsen
- ☐ ASN-Novib Fonds
- ☐ ASN-hypotheekvormen

Naam m/v

Adres

Postcode Plaats

Telefoon 007-01

Stuur deze bon in een ongefrankeerde envelop naar de ASN Bank, Antwoordnummer 1188, 2501 WB DEN HAAG. Faxen kan ook: 070 - 361 79 48. Of bel gratis de ASN Informatie- en advieslijn (van maandag t/m vrijdag tussen 8.30 en 17.00 uur):

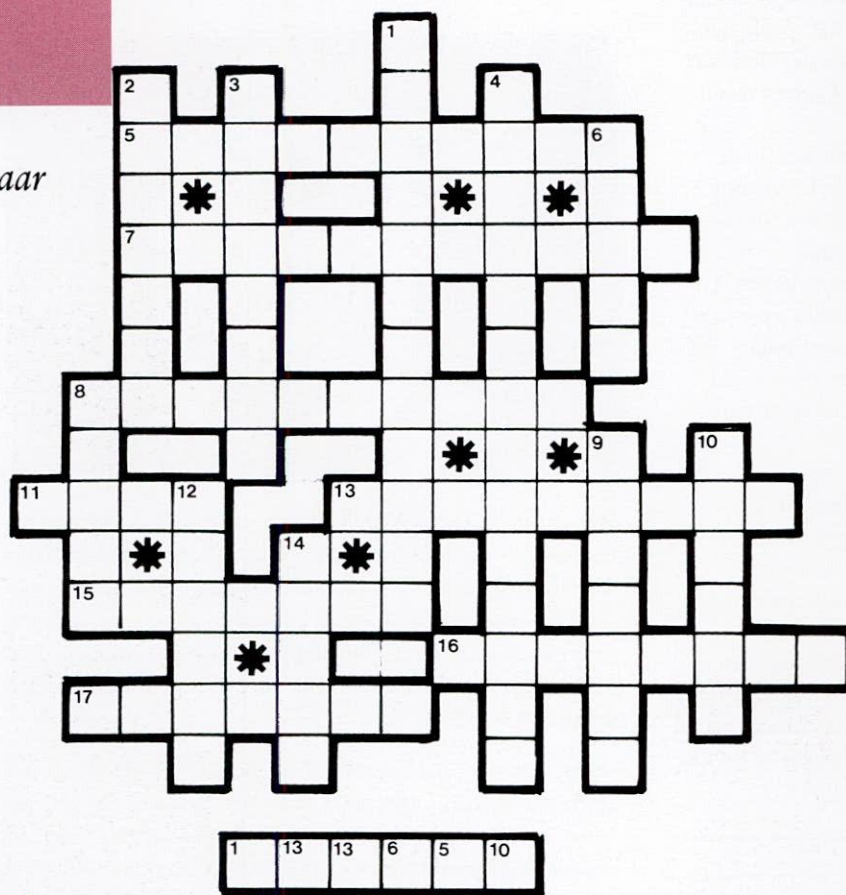
*Alle ASN-beleggingsfondsen zijn in het bezit van een vergunning op grond van de Wet toezicht beleggingsinstellingen (Wib). De waarde van uw beleggingen kan fluctueren. In het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst.

ASN Bank

DUURZAAM BELEGD, EERLIJK VERDIEND

CRYPTOGRAM

Evert
Wassenaar

Horizontaal

- 5 Bis! bis! (4+2+4)
7 Akelig, maar toch ook wel leuk (11)
8 Repatriëren (10)
11 Echt, maar op welke plaats? (4)
13 Al wuivend de dienst verlaten (9)
15 (Schijn-)vertoning (7)
16 Plant (of iets alcoholisch?) (8)
17 etere tijd is er niet om te regeren (7)

Verticaal

- 1 Hondje in konijnenhol (12)
Komt zijn magere salaris halen (7)
3 Omstandigheden, waarna men meestal op de grond ligt (8)
4 Hebben een spook in de familie (14)
6 Bouwval in Drente (5)
8 Vergelding van kwaad met kwaad (5)
9 Eerst Rie, dan haar zus in een kooi (7)
10 Korte voorzetsels (6)
12 Het is niet beslist of er gegireerd is (6)
14 Vloeistof waar een luchtje aan zit (5)

Wanneer u letters uit overeenkomstig genummerde vakjes overbrengt naar de balk onder de puzzel dan ontstaat daar de in te zenden oplossing.

Win een boekenbon!

De redactie verloot een boekenbon onder de inzenders van het juiste, gezochte woord (onder het cryptogram). Stuur uw oplossing vóór 15 april: Redactie Humanist, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam. De winnaar krijgt bericht en wordt in de volgende Humanist vermeld.

Oplossing cryptogram februari-nummer

Horizontaal

1 donder, 4 al, 6 klapstuk, 9 lama, 12 penarie, 14 hofhond, 15 Mem, 16 aju, 17 Ede, 18 Erna, 19 ideël, 22 en, 23 links, 24 koord, 16 fl., 28 Essen, 29 ophemelen, 30 treil, 31 kenner, 32 tijger, 34 kamerheer, 37 radar, 39 sla, 41 meerwaarde, 42 mager, 43 O.R., 44 Ede, 46 gedelegeerd, 48 set.

Verticaal

1 druif, 2 Dalen, 3 eland, 5 niemendal, 6 kever, 7 afhaalchinees, 8 schuinsmarcheerder, 10 Ma, 11 arme, 12 pokeren, 13 ieder, 18 elf, 19 isolatie, 20 ekster, 21 loer, 25 oneer, 27 love, 31 kok, 33 eerwaarde, 35 aalmoes, 36 ruw, 38 dader, 40 Aarde, 41 meel, 45 eg, 47 ets.

Oplossing cryptogram maartnummer

Het gezochte woord was: aflopend. De boekenbon is gewonnen door: G.J. Schuitemaker uit Heemstede.

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond, 54-ste jaargang nr. 4 april 2000

Redactieadres:

Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam.
Tel.: 020 - 5219030 (bij voorkeur bellen: ma, di, wo tussen 14.00 en 17.00 uur)
e-mail: humanist@lb.humanistischverbond.nl
voor vragen over abonnementen:
020 - 5219000

Kantooradres:

Sarphatikade 13, Amsterdam.
Fax: 020 - 5219080
Algemene informatie:
Tel.: 020 - 5219000

Redactie:

Huib Afman
Sandra Langendijk (Denken & Doen)
Rien Jans
Leonie van den Schoor
Marjan Slob (hoofdredacteur)

Vormgeving en Prepress:

Brouwer Digitaal, Utrecht

Medewerkers aan dit nummer:

Caecilia van der Drift, Margi Geerlinks,
Ruud Jonkers, Mark van Kollenburg,
Hans van den Tillaart, Evert Wassenaar

Omslag:

Ruud Jonkers

Redactiecommissie:

Marleen Janssen Groesbeek, Jan
Haasbroek, Saskia ter Kuile, Hans
Martens, Willem Offenbergh

Druk:

Hoonte Bosch en Keuning, Utrecht

Internet:

De Humanist wordt op Internet aangekondigd op de HV-homepage:
<http://www.humanistischverbond.nl>

Teletekst:

De Humanist staat regelmatig aangekondigd op teletekst 325

Gesproken Humanist:

De Humanist wordt ingesproken op cassette. Een jaarabonnement kost f55,-.
Aan te vragen bij: Centrum voor gesproken lectuur, tel. 0486 - 486486

Opzegtermijn:

Lidmaatschappen en abonnementen lopen automatisch door tenzij voor 1 november schriftelijk is opgezegd.

Advertenties:

Uitgeverij Recent, Den Haag
Tel. 070 - 3385400
Fax 070 - 3587299

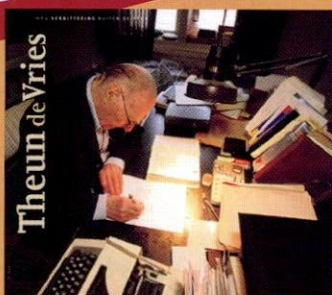
De Humanist wordt gedrukt op licht-houhoudend mc papier, chloorvrij.
ISSN: 0025-9489

Speciale aanbieding
voor lezers van de Humanist

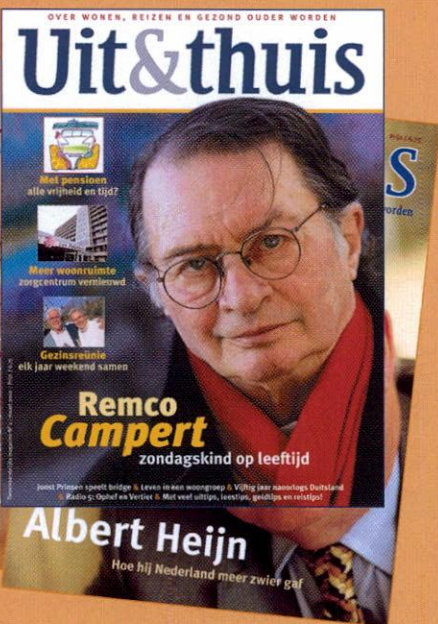
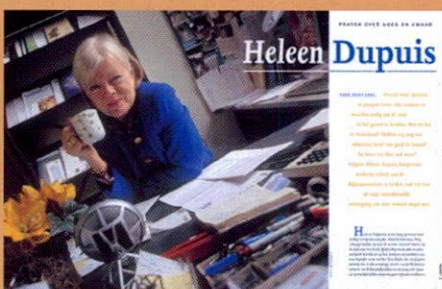
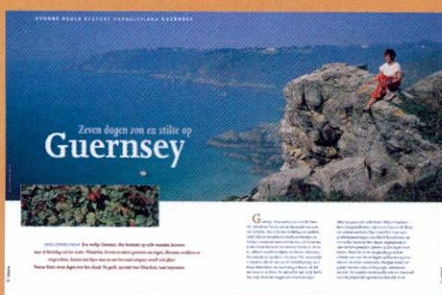
Uit&thuis

Een jong blad voor de oudere lezer

Uit&thuis laat zien hoe mensen keuzes maken en hun leven vorm geven. Kwaliteit, betrouwbaarheid en inspiratie staan hierbij voorop. Een wegwijzer voor de oudere lezer die meer dan ooit kwaliteit van leven wil.

Theun de Vries

Ouder worden betekent voor veel mensen een nieuwe fase in het leven. Men heeft veel aandacht en tijd voor nieuwe interesses. Het leven verandert en er moeten opnieuw keuzes worden gemaakt. Uit&thuis reikt hiervoor ideeën aan en schept een beeld van de keuzes en dilemma's die ouderen in het leven tegenkomen. Het tijdschrift geeft daarnaast veel praktische informatie en steekt de lezer af en toe ook een hart onder de riem.

Probeer Uit&thuis een jaar (6 nummers) voor de speciale prijs van f 25,- (normaal f 39,50).

Ja, ik wil Uit&thuis op proef
Noteer mij voor een abonnement van 6 nummers voor f 25,-

Naam: _____
Adres: _____
Postcode + woonplaats: _____
Stuur deze bon in een ongefrankeerde envelop naar: Abonnementenland, Antwoordnummer 806, 1900 VE Uitgeest

HUM0200

Verras iemand met een cadeau-abonnement op de Humanist!

Kent u iemand die de Humanist graag zou lezen? En wilt u hem of haar een jaarabonnement van f55,- schenken? Vraag dan snel de kaart voor een cadeau-abonnement aan. Op de kaart is ook ruimte voor een persoonlijke wens of boodschap aan de ontvanger van het cadeau. Eén telefoontje naar de Humanist is genoeg: 020 - 5219000.

Humanist, voor een andere kijk op uw leven.

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

De **Humanist** kent u natuurlijk al. U kunt voor f55,- per jaar een abonnement nemen. Een proefabonnement (drie nummers voor een tientje) is ook mogelijk. Gebruik de bon in dit blad.

U kunt ook **donateur** van het Steunfonds Humanisme worden. Het Steunfonds is een werkstichting van het HV met als doel het verwerven en beheeren van financiële middelen. Als donateur ontvangt u twee keer per jaar informatie over projecten en activiteiten van het HV met een acceptgiro. Zo kunt u per keer beslissen of u een financiële bijdrage wilt geven.

Lid worden van het Humanistisch Verbond biedt nog meer voordelen! U krijgt negen keer per jaar de Humanist in huis. En ontvangt regelmatig nieuws over activiteiten bij u in de buurt. Als lid helpt u bovendien bij het instandhouden van geestelijke verzorging, uitvaartbegeleiding, relativering en humanistisch vormingsonderwijs.

Jongeren hebben hun eigen organisatie, de **Jonge Humanisten**. Het lidmaatschap kost f100,- per jaar; jongeren tot 27 jaar en mensen met een minimuminkomen betalen een lager tarief (resp. f40,- en f55,-).

Het HV heeft verschillende **folders** en **brochures** die u meer informatie geven. Interesse? Bel publieksvoorlichting 020 - 5219090. Of gebruik de bon in deze Humanist!

